

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BABİL KİTAPLIĞI
Hazırlayan: JORGE LUIS BORGES

Akbaba

FRANZ KAFKA

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

“Kafka’nın en tartışılmaz erdemi, dayanılmaz durumlar yaratmasıdır. Ebediyen yaşayan yapıtlar yaratmak için birkaç satır yazmak onun için yeterlidir. Örneğin, ‘Hayvan, sahibinin elinden kırbağı çekip alır ve kendisi sahibe dönüşmek için kendini cezalandırır ve bunun kırbağa oluşan yeni bir düğümün yarattığı bir yanılsamadan başka bir şey olmadığını anlayamaz.’ Ya da, ‘Tapınağı leoparlar istila eder ve kadehlerden şarap içerler; bu birçok kez tekrarlanır, sonunda ne olacağı önceden bilinir ve tapındaki ayinin bir parçası haline gelir.’ Kafka’da esas olan öykünün gelişimi ya da psikolojik etki değil konunun kendisi ve ortamıdır. Bu nedenle öyküleri romanlarından önceliklidir; bu nedenle de bu öykü seçkisinin eşsiz yazarın değerini tam olarak ortaya koyduğunu iddia etme hakkı doğar.”

Jorge Luis Borges

Çeviren: Esen Tezel

www.kirmizikedikita.com

www.facebook.com/kirmizikedikita

twitter.com/kirmizikedikita

[instagram.com/kirmizikediyayinevi](https://www.instagram.com/kirmizikediyayinevi)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

ISBN: 978-605-298-015-6

11

9 786052 980156

“Maymunluğumun
üzerinden neredeyse beş
yıl geçti, bu belki takvim
üzerinde kısa ama benim
yaptığım gibi oradan
oraya gezmek için sonsuz
uzun bir süre; bana yer
yer fevkalade insanlar,
nasihatler, alkışlar ve
orkestra müziği eşlik etti
ama esasen yalnızdım,
çünkü bana eşlik eden her
şey ve herkes, teşbihte
hata olmasın, bariyerin
çok uzağındaydı. (...)
Açık konuşayım,
her ne kadar bu tür
meselelerde teşbih
kullanmayı tercih etsem
de, açık söyleyeyim:
Sizin maymunluğunuz,
beyler –tabii arkanızda
buna benzer bir şey
bıraktıysanız–, benim
olduğumdan daha uzak
olamaz sizlere. Yine de
yeryüzündeki herkesin
topuğu kaşınır; küçük
şempanzenin de, büyük
Aşil’in de.”

BABİL KİTAPLIĞI

1. **J. L. BORGES** | 25 Ağustos 1983
ve Diğer Öyküler
2. **L. BLOY** | Sevimsiz Öyküler
3. **R. L. STEVENSON** | Sesler Adacığı
4. **J. CAZOTTE** | Âşık Şeytan
5. **P. A. ALARCÓN** | Ölümün Dostu
6. **O. WILDE** | Lord Arthur Savile'in Suçu
7. **G. PAPINI** | Kaçan Ayna
8. **H. MELVILLE** | Kâtip Bartleby
9. **R. KIPLING** | Dilek Evi
10. **J. LONDON** | Midas'ın Müritleri
11. **G. MEYRINK** | Kardinal Napellus
12. **N. HAWTHORNE** | Büyük Taş Yüz
13. **W. BECKFORD** | Vathek
14. **F. KAFKA** | Akbaba

Franz Kafka

3 Temmuz 1883'te Yahudi bir tacirin oğlu olarak Prag'da dünyaya geldi. 1901-1906 yılları arasında önce kısa bir süre Alman dili, sonra hukuk eğitimi aldı. Hukuk doktoru olduktan sonra bir yıl staj yaptı, arkasından 1907 yılında Assicurazioni Generali firmasında işe başladı, 1908'de İşçi Kaza Sigortası Kurumu'na geçti, 1922 yılında emekli olana kadar orada çalıştı. 1917 yılı sonlarında ağzından kan geldi, bu olay tüberkülozun belirtisiydi. Kafka, 1924 yılının 3 Haziranı'nda aynı hastalıktan öldü. Kafka eserlerinin yakılmasını vasiyet etmişti. Yakın dostu ve terekesinin yöneticisi olan Max Brod onun bu arzusunu yerine getirmeyerek 20. yüzyılın en önemli edebiyat yapıtlarından bir kısmını kurtarmış oldu. Türkçeye aktarılan başlıca eserleri: *Akbaba*, *Bir Köpeğin Araştırmaları*, *Bir Savaşın Tasviri*, *Ceza Sömürgesi*, *Dava*, *Dönüşüm*, *Sevgili Felice'ye Mektuplar*, *Gizlenen Bir Yer*, *Kayıp (Amerika)*, *Mavi Oktav Defteri*, *Milena'ya Mektuplar*, *Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu*, *Şato*, *Taşrada Düşün Hazırlıkları*.

Esen Tezel

1978 yılında İstanbul'da doğdu. Alman Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Bölümü'nü bitirdi. Franz Kafka, Stefan Zweig, Thomas Mann, Emine Sevgi Özdamar, Cees Nooteboom gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı. Halen serbest editör ve çevirmen olarak çalışmaktadır. Kırmızı Kedi'den çıkan diğer çevirileri: Mark Benecke, *Cinayet Yöntemleri*; Franz Kafka, *Bir Kardeş Cinayeti*.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 671

Babil Kitaplığı: 14

Özgün Adı: *Der Geier, Ein Hungerkünstler, Erstes Leid, Eine Kreuzung, Das Stadtwappen, Prometheus, Eine alltägliche Verwirrung, Schakale und Araber, Elf Söhne, Ein Bericht für eine Akademie, Beim Bau der Chinesischen Mauer*

Akbaba

Franz Kafka

Çeviren: Esen Tezel

Önsözü Çeviren: Mukadder Yayıncıoğlu

© María Kodama, 1995

© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2015

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir

Editör: Mehmet Barış Albayrak

Son Okuma: Merve Çay

Grafik ve Kapak Tasarımı: Yeşim Ercan Aydın

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Bu dizi daha önce Dost Kitabevi Yayınları'nda yayımlanmıştır.

Kırmızı Kedi'de Birinci Basım: Kasım 2016, İstanbul

ISBN: 978-605-298-015-6

Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İSTANBUL

Tel: 0212 412 17 77 Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi

kirmizikedi@kirmizikedikitap.com / www.kirmizikedikitap.com

www.facebook.com/kirmizikedikitap / twitter.com/krmzikedikitap

kirmizikediedebiyat.blogspot.com.tr

Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL

T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Franz Kafka

Akbaba

Önşöz

Bilindiği gibi, ölmek üzereyken Vergilius dostlarından, on bir yıllık soylu ve hassas bir çalışmanın ürünü olan *Aeneis*'in tamamlanmamış elyazmasını yakmalarını istemişti. Shakespeare, yazdığı birçok oyunu tek bir ciltte toplamayı asla düşünmedi. Kafka, kendine ün sağlamayı vaat eden roman ve öykülerini yok etmesi için Max Brod'u görevlendirdi. Bu bildik olaylar arasındaki benzeşim, eğer yanılmıyorsam, aldatıcıdır. Vergilius, dostlarının merhametli itaatkârsızlığına güvenebileceğini bilmiyor olamazdı; Kafka da Brod'unkine güveniyordu. Shakespeare'in durumu ise farklıdır. De Quincey'nin tahminine göre, Shakespeare için herkesçe tanınmak, oyunlarının yayımlanmasına değil, sahnelenmesine dayanır; onun için önemli olan sahnedir. Ayrıca yapıtlarının gerçekten yok edilmesini isteyen bir insan bu işi yapmakla başkasını görevlendirmez. Kafka ve Vergilius yapıtlarının yok olmasını istemiyorlardı;

yalnızca bir yapıtın bizlere yüklediği sorumluluktan kurtulmak istiyorlardı. Vergilius sanırım estetik nedenlerle böyle bir işe kalkıştı; hep şu ya da bu ritmi ya da sıfatı değiştirmek istiyordu. Kafka'nın durumu ise, bana kalırsa, daha karışık; onunkisi, konusu bireyin Tanrı ve onun anlaşılmaz evreniyle olan ahlaki ilişkisini anlatan bir öykü ya da öyküler dizisi olarak tanımlanabilir. İçinde yaşadığı çağdaş ortama karşın *Eyüp Kitabı*'na olan yakınlığı modern edebiyat diye adlandırılan olgudan daha fazladır. Dinsel, özellikle de Yahudi bir bilinç taşır; onun farklı bağlamlarda biçimsel taklidi anlamsız olur. Kafka yapıtlarını bir inanç eylemi gibi görüyor ve bunun insanların cesaretini kırmasını istemiyordu. Bu nedenle dostlarından onları yok etmesini istedi. Başka nedenler olduğundan da kuşkulananabiliriz. Kafka, haki-katen, yalnızca karabasanlar düşleyebiliyor ve gerçekliğin durmaksızın bu karabasanları sağlamayı üstlendiğini biliyordu. Aynı şekilde, tüm kitaplarında görüldüğü gibi, ertelemeğin dokunaklı olanaklarının da farkına varmıştı. Bu iki şey, hüznler ve ertelemeler, kuşkusuz, sonunda Kafka'yı yormuştur. Mutlu sayfalardan oluşan yapıtlar yazmak isterdi ancak dürüstlüğü bunları üretmesine izin vermedi.

1917 yılına ait, profesyonelce hazırlanmış modern bir baskıdan Kafka'yı ilk kez okuyuşumu unutmayacağım. Düzeltmenler –ki her zaman yetenekten yoksun

değildiler– kendilerini, noktalama, büyük harf ve uyak hataları, ürkütücü eğretilmeler uydurmak, bileşik sözcükleri fazlaca kullanmak ve benzerleri gibi o dönem gençliğine ve belki de tüm zamanların gençliğine özgü işler yapmaya adanmışlardı. Onca tantanalı basım arasında Franz Kafka’nın imzasını taşıyan bir öykü genç okur uysallığıma karşın bana bile açıklanamaz bir biçimde tatsız göründü. Yıllar sonra, bağışlanamaz yazınsal duyarsızlığımı itiraf etme cesaretini gösteriyorum; ilahi esinin karşısında yer aldım ve farkına varmadım. Kafka’nın, babası karşısında kendisini, İsrail’in Tanrısı karşısında hissettiği gibi, gizemli bir biçimde suçlu hissetmekten asla vazgeçmediğini herkes bilir. Kafka’yı insanlardan uzaklaştıran Yahudiliği onu karmaşık biçimde etkilemiş olmalı. Yaklaşan ölümün bilinci ve tüberkülozun hummalı yükselişi tüm yeteneklerini keskinleştirmiş olabilir. Bu gözlemler bir yana; aslında Whistler’in dediği gibi “sanat vaki olur”.

İki düşünce, daha doğrusu, iki saplantı, Franz Kafka’nın yapıtlarına yön verir. Birincisi itaat, ikincisi ise sonsuzluktur. Hemen hemen tüm roman ve hikâyelerinde hiyerarşiler vardır ve bu hiyerarşiler sonsuzdur. İlk romanının kahramanı Karl Rossmann içinden çıkılmaz bir kıtada yolunu arayan yoksul bir Alman delikanlısıdır; sonunda Oklahoma Doğa Tiyatrosu’na kabul edilir. Bu sonsuz tiyatro dünyadan daha az kalabalık değildir

ve cenneti andırır. (Yazara özgü çok kişisel bir özellik: İnsanlar bu temsili cennette bile mutlu olamaz, çeşitli, ufak ertelemeler vardır.) İkinci romanının kahramanı Josef K. anlamsız bir davadan giderek bunalır, ne itham edildiği suçu bulmayı ne de onu yargılamakla yükümlü görünmez mahkemeye karşı karşıya gelmeyi başarır; mahkeme, ilk duruşma yapılmadan onu infaz eder. Üçüncü ve son romanının kahramanı K., çağrıldığı bir şatoya girmeyi asla başaramayan bir kadastrocudur ve şato yöneticileri kimliğini öğrenmeden ölür. Sonsuz erteleme motifi öykülerine de hâkimdir. Bunlardan birinde, ulağın güzergâhını engelleyen kişiler yüzünden asla yerine ulaşamayan bir kraliyet mesajını, diğerinde yakındaki bir köyü ziyaret etmeyi başaramadan ölen bir adamı, bir diğerinde ise bir araya gelemeyen iki komşuyu konu eder. En fazla anılmaya değer öyküsü “Çin Seddi Yapılırken” (1919) sonsuz katmanlıdır; sonsuz mesafede bulunan bir ordunun ilerlemesini durdurmak için zaman ve uzam olarak sonsuz uzaklıktaki bir imparator, sonsuz nesillerin sonsuza dek sonsuz imparatorluğunun etrafını çevreleyecek sonsuz bir set örmesini emreder.

Kafka’nın en tartışılmaz erdemi, dayanılmaz durumlar yaratmasıdır. Ebediyen yaşayan yapıtlar yaratmak için birkaç satır yazmak onun için yeterlidir. Örneğin, “Hayvan, sahibinin elinden kırbacı çekip alır ve

kendisi sahibe dönüşmek için kendini cezalandırır ve bunun kırbaçta oluşan yeni bir düğümün yarattığı bir yanılısamadan başka bir şey olmadığını anlayamaz.” Ya da, “Tapınağı leoparlar istila eder ve kadehlerden şarap içerler; bu birçok kez tekrarlanır, sonunda ne olacağı önceden bilinir ve tapındaki ayinin bir parçası haline gelir.” Kafka’da konuyu işleme çağrışımından daha az takdire şayandır. İnsanlar; yapıtlarında onlardan yalnızca bir tanesi vardır. *Homo domesticus*; o denli Yahudi ve o denli Alman, herhangi bir tarikatta, evrende, bir bakanlıkta, bir tımarhanede, bir hapisanede en basitinden de olsa görev almaya istekli insan. Esas olan öykünün gelişimi ya da psikolojik etki değil konunun kendisi ve ortamıdır. Bu nedenle öyküleri romanlarından önceliklidir; bu nedenle bu öykü seçkisinin eşsiz yazarın değerini tam olarak ortaya koyduğunu iddia etme hakkı doğar.

Jorge Luis Borges

Akbaba

Akbaba

Bir akbaba ayaklarımı gagalıyordu. Çizmeleri ve çorapları çoktan deşmiş, şimdi gagalama sırası ayağın kendisine gelmişti. Art arda sert darbeler indiriyor, ardından huzursuzca uçarak etrafımda birkaç tur atıyor, sonra tekrar işine devam ediyordu. Oradan geçen bir beyefendi bir süre baktıktan sonra, akbabaya neden tahammül ettiğimi sordu. "Savunmasızım," dedim, "gelip gagalamaya başladı, bense tabii onu defetmek istedim, hatta gırtlığını sıkıp boğmaya çalıştım ama bu tür hayvanlar çok güçlü olur, dolayısıyla o da benim yüzüme saldırdı, bunun üzerine ayaklarımı feda etmeyi yeğledim. Şimdi ikisi de neredeyse paramparça vaziyette." "Nasıl bir işkenceye katlanmışsınız böyle," dedi beyefendi, "bu akbabanın işi bir kurşunla biter." "Öyle mi?" diye sordum, "Peki siz bunu yapabilir misiniz?" "Hay hay," dedi beyefendi, "yalnız önce eve gidip tüfeğimi

almalıyım. Yarım saat daha bekleyebilir misiniz?" "Bilemiyorum," dedim ve acıdan bir süre kaskatı kesildim, ardından, "siz her halükârda deneyin lütfen," dedim. "Peki," dedi beyefendi, "elimi çabuk tutacağım." Akbaba konuşmayı bir bana bir beyefendiye bakarak, sakince dinlemişti. Şimdi görüyordum ki her şeyi anlamıştı; havalanıp yükseldi, yeterince hız almak için iyice gerilip tıpkı bir ciritçi gibi gagasını ağızından sokarak içimin derinliklerine sapladı. Sırtüstü düşerken onun bütün çukurları dolduran, bütün kıyıları kaplayan kanımda boğularak kurtulamayacağını hissederek rahatlardım.

Bir Açlık Sanatçısı

Son yıllarda açlık sanatçalarına ilgi çok azaldı. Eski-den kendi başına bu tür büyük gösteriler düzenlemek iyi para kazandırırken bugün buna hiç imkân yok. O devir başka devirdi. O zamanlar bütün şehir açlık sanatçısıyla meşgul olurdu; aç geçirdiği bir günden diğere katılım artar, herkes onu günde en az bir kez görmek ister, ilerleyen günlerde küçük tel kafesin önünde günlerce oturan müdavimler olur, geceleri de meşalelerden yayılan ışık etkiyi artırırken ziyaretçiler gelirdi; havanın güzel olduğu günlerde kafes dışarıya taşınır ve açlık sanatçısı özellikle çocuklara gösterilirdi; bu gösteri yetişkinler için genellikle modaya uyup katıldıkları bir eğlenceden ibaretken çocuklar her ihtimale karşı el ele tutuşarak ağızları bir karış açık, hayretler içinde, onun solgun yüzü, üzerindeki siyah trikosu ve çıkık kaburga kemikleriyle bir koltuğa bile tenezzül etmeyip zemine yayılmış samanların üzerinde oturuşunu, bazen nazikçe

başını sallayıp zorla gülümseyerek soruları yanıtlayışını, insanlar elleyip zayıflığını anlasınlar diye kolunu tellerin arasından uzatışını, sonra tekrar içine kapanıp hiç kimseyle, kafesteki tek eşya olan saatin onun için son derece önemli vuruşlarıyla bile ilgilenmeyişi, sadece, neredeyse kapalı gözlerini önüne dikip ara sıra ufakık bir bardaktan aldığı bir yudum suyla dudaklarını ıslatışını izlerlerdi.

Sürekli değişen seyirciler dışında halkın seçtiği devamlı nöbetçiler de vardı, ilginçtir ki bunlar genelde kasap olur ve gizlice bir şey yemeye kalkmasın diye açlık sanatçısını üçlü gruplar halinde gece gündüz gözlerlerdi. Ama aslında bu yalnızca insanları rahatlatmak amacıyla uygulanan bir formaliteydi, çünkü işin içinde olanlar gayet iyi bilirlerdi ki açlık sanatçısı zaten açlık süresi boyunca asla, hiçbir koşulda, baskı altında bile bir lokma olsun yemezdi; bunu sanatının namusu yasaklardı. Elbette her nöbetçi bunu anlayamazdı; bazen gece nöbet tutan gruplar bu göreve çok laubali yaklaşır, kasten uzak bir köşede toplanıp oturarak iskambil oyununa dalarlardı; belli ki burada amaç açlık sanatçısına, onlara göre birtakım gizli kaynaklardan sağlayacağı küçük bir enerji takviyesi için fırsat tanımaktı. Açlık sanatçısı için hiçbir şey bu nöbetçiler kadar katlanılmaz değildi, bunlar onu üzüntüye boğar, onun için açlığı korkunç zor hale getirirlerdi; bazen güçsüzlüğünü

yener, insanlara kendisinden nasıl haksız yere şüphelendiklerini göstermek için nöbet boyunca takati yettiğinde şarkı söylerdi. Fakat bu da pek işe yaramazdı; bu sefer de adamlar onun şarkı söylerken bile yemek yeme becerisine hayret ederlerdi. Kafesin dibinde oturup salonun loş gece aydınlatmasıyla yetinmek yerine etkinlik organizatörünün kendilerine verdiği pilli cep fenerinin ışığını üzerine tutan nöbetçileri kesinlikle tercih ederdi. Parlak ışık onu hiç rahatsız etmezdi, zaten uyuyamazdı ve hafifçe içinin geçmesi her zaman, her ışıktaki ve her saatte, tıklım tıklım dolu salonda kıyamet koparken bile mümkündü. Bu tür nöbetçilerle bütün geceyi uyumadan geçirmeye seve seve hazırdı; onlarla şakalaşmaya, onlara gezgin hayatından hikâyeler anlatmaya, onların anlattıklarını dinlemeye hazırdı ve bütün bunlar hep adamları uyanık tutup kafeste yiyecek bir şeyi olmadığını, hiçbirinin yapamayacağı şekilde açlığa dayandığını tekrar tekrar gösterebilmek içindi. Ama onun için en büyük mutluluk, sabah olup nöbetçilere kendisinin ısmarladığı son derece zengin bir kahvaltının getirilmesi ve nöbetçilerin uykusuz geçirdikleri zor bir gecenin ardından sağlıklı adamlara özgü iştahla bu kahvaltıya saldırmalarıydı. Gerçi bu kahvaltıda bile nöbetçileri yakışık almaz şekilde etkileme çabası görmek isteyenler vardı ama bu fazla ileri giden bir görüştü ve o insanlara acaba kendileri sırf bu iş için kahvaltısız bir

gece nöbetini üstlenirler mi diye sorulduğunda yan çizerler ama yine de kuşkulandıktan vazgeçmezlerdi.

Her şeye rağmen bu aslında açlıktan ayrı tutulamayacak kuşkulardan biriydi. Hiç kimse gecesini gündüzünü devamlı açlık sanatçısının yanında nöbet tutarak geçiremezdi, dolayısıyla da hiç kimse onun gerçekten sürekli, tam anlamıyla aç kaldığını kendi gözüyle görmüş gibi bilemezdi; bunu bir tek açlık sanatçısı bilebilir, yani ancak kendisi aynı zamanda açlığı konusunda tamamen tatmin olmuş bir seyirci sayılabilirdi. Ancak bu kez başka bir sebepten ötürü asla tatmin olmazdı; bazılarının onun görünüşüne dayanamadıkları için hayıflanarak bu gösterilerden uzak durmalarına yol açacak kadar zayıflamasının nedeni belki de aç kalması değildi, sadece kendinden memnun olmadığı için bu kadar zayıflıyordu. İşin içinde olan başka hiç kimse değil, bir tek kendisi biliyordu ki aç kalmak çok kolaydı. Dünyanın en kolay işiydi. Aslında bunu sakladığı da yoktu ama insanlar ona inanmıyor, onu en iyi ihtimalle kanaatkâr ama genellikle reklam düşkünü, hatta aç kalmayı kendisi için kolaylaştırmayı bildiği için kolay bulan, üstelik de bunu kısmen itiraf edecek kadar yüzüstü bir sahtekâr olarak görüyorlardı. Bütün bunları sineye çekmek zorundaydı, yıllar geçtikçe buna alışmıştı da, ama yaşadığı tatminsizlik içten içe onu yiyip bitiriyordu ve açlık dönemi sona erdiğinde –bu konuda

hakkını teslim etmek gerek– kafesten kendi isteğiyle çıktığı vaki değildi. Organizatörün açlık için koyduğu üst sınır kırk gündü, bundan uzun süre aç kalınmasına, kozmopolit şehirlerde bile, asla izin vermezdi, bunun da gayet geçerli bir nedeni vardı. Tecrübeyle sabit olduğu üzere kırk gün boyunca yavaş yavaş artan reklamla şehrin ilgisi gittikçe daha fazla körüklenebiliyordu ne var ki ondan sonra seyirci vazgeçiyor, gösterilen rağbette belirgin bir azalma dikkat çekiyordu; gerçi tabii ki çeşitli şehirler ve ülkeler arasında bu yönden küçük farklar vardı ama genel olarak geçerli kural, kırk günün üst sınır olmasıydı. Dolayısıyla kırkıncı gün, çiçeklerle çevrilen kafesin kapısı açılır, coşkulu bir seyirci kitlesi amfityatroyu doldurur, askeri bando çalar, iki doktor açlık sanatçısında gerekli tetkikleri yapmak için kafese girer, sonuçlar bir megafonla salona duyurulur ve en sonunda, az önceki kurada kendileri çıktığı için etekleri zil çalan iki genç hanım gelip açlık sanatçısını kafesten çıkararak birkaç basamak aşağıdaki küçük bir masada özenle seçilmiş hasta yemeklerinden oluşan bir sofranın hazırlandığı yere götürmeye çalışırlardı. İşte tam o anda açlık sanatçısı daima direnirdi. Gerçi üzerine eğilmiş hanımların yardım etmek üzere uzattıkları elleleriyle bir deri bir kemik koluna yapışmalarına izin verirdi ama ayağa kalkmak istemezdi. Neden şimdi, tam kırk gün sonra bu işi bırakacaktı ki? Daha uzun süre, sınırsız

süre dayanabilirdi. Açlığın doruk noktasındayken, hatta henüz doruk noktasına bile ulaşmamışken neden bırakacaktı? Neden aç kalmayı sürdürerek elde edeceği şöhreti elinden almak istiyorlardı, amacı sadece tüm zamanların en büyük açlık sanatçısı olmak değil –muhtemelen zaten öyleydi–, aynı zamanda kendini aşarak akıl almazlık noktasına ulaşmaktı, çünkü aç kalma yeteneğinin sınırı olmadığını hissediyordu. Ona böyle hayran olduğunu ileri süren bu kalabalık neden sabırsız davranıyor, kendisi daha uzun süre aç kalmaya dayanacakken neden buna izin vermiyordu? Ayrıca yorgundu, samanların üzerinde güzel güzel otururken şimdi bir de ayağa dikilip yemek yemeye gitmesi gerekiyordu ki yemeğin sırf düşüncesi bile midesini bulandırmaya yetiyor, hanımlara olan saygısından ötürü bu bulantıyı belli etmemek için kendini zor tutuyordu. Ve karşısında duran, görünüşte son derece tatlı, gerçekteyse son derece gaddar hanımların gözlerinin içine bakarak cılız boynuna fazlasıyla ağır gelen kafasını sallıyordu. Ama sonra, her zaman olan şey olurdu. Organizatör gelir, tek kelime etmeden –müzik yüzünden konuşmak imkânsızdı– açlık sanatçısının tepesine dikilip kollarını kaldırır, sanki Tanrı’yı samanların üzerindeki eserine bir bakmaya davet ederdi, şu zavallı çilekeşe, ki gerçekten de açlık sanatçısı öyleydi ama çok başka anlamda; ardından onu ince belinden kavrar, bunu yaparken

de insanları elinin altında ne kadar kırılgan bir şey olduğuna inandırmak için abartılı bir dikkat gösterir ve onu –bacaklarıyla üst gövdesinin kontrolsüzce sağa sola savrulmasına neden olacak şekilde çaktırmadan biraz sarsmayı da ihmal etmeden– bu arada beti benzi atmış hanımlara teslim ederdi. Açlık sanatçısı bütün bunlara katlanırdı; kafası önüne düşer, sanki yuvarlanırken nedense orada duruvermiş gibi görünürdü; karnı sırtına yapışmıştı; bacakları dik durabilmek için dizlerinden sımsıkı birbirine yapışır ama yine de, gerçek zemin bu değilmiş de gerçeğini ararmış gibi yeri eşelerdi; ve vücudunun aslında tüy kadar hafif olan bütün yükü hanımlardan birinin üstüne biner, o da yardım arayışı içinde, nefesi kesilerek –bu onur verici görevi böyle hayal etmemiştir–, hiç olmazsa yüzü açlık sanatçısına temas etmesin diye önce boynunu mümkün olduğunca ters tarafa çevirir, ama eğer bunu başaramayıp daha şanslı olan kader arkadaşı da onun yardımına koşmak yerine titreyerek açlık sanatçısının, bu küçük kemik torbasının elini tutarak kendi önünde taşımakla yetinince, salonun çılgın kahkahaları arasında gözyaşlarına boğularak yerini orada hazır bekleyen bir görevliye bırakmak durumunda kalırdı. Sonra yemek gelir, organizatör açlık sanatçısının bayılır gibi kendinden geçmesini fırsat bilerek bu yemeğin birazını adamın ağzına tıkıştırır, bir yandan da dikkati onun durumundan uzaklaştırmak

için neşeyle gevezelik ederdi; ardından, güya açlık sanatçısının organizatörün kulağına fısıldadığı sözlerle seyirciler şerefine kadeh kaldırılır, orkestra büyük bir fanfarla olayı vurgular, herkes dağılırdı ve kimsenin gördüklerini beğenmeme hakkı olmazdı, açlık sanatçısı hariç hiç kimsenin; bir tek onun böyle bir hakkı vardı.

Düzenli aralıklarla küçük dinlenme molaları vererek yıllarca böyle yaşadı; görünüşte parlak bir yaşamdı, dünyanın takdirini kazanıyordu ama böyleyken bile genelde keyifsizdi ve bu halini kimsenin ciddiye almaması keyfini daha da kaçırıyordu. Zaten neyle avutulabilirdi ki? İsteyeceği ne kalmıştı? Ve ara sıra iyi yürekli biri ona acıyıp da üzerine çöken kasvetin büyük ihtimalle açlıktan kaynaklandığını açıklamaya çalıştığında, açlık sanatçısının, hele ki açlığın ileri safhasındaysa, bir öfke patlamasıyla karşılık vermesi ve herkesi korkutacak şekilde, tıpkı bir hayvan gibi telleri sarsmaya başlaması söz konusu olabiliyordu. Ama organizatörün bu tür durumlarda zevkle uyguladığı bir cezası vardı. Bütün seyircilerin önünde açlık sanatçısı adına özür diler, devamında da ancak açlığın yol açabileceği, dolayısıyla tok insanların kesinlikle anlayamayacakları bir hırçınlığın yol açtığı bu davranışın mazur görülebileceğini söylerdi; sonra da bu bağlamda lafı açlık sanatçısının şu ana kadar kaldığından çok daha uzun süre aç kalabileceğini belirttiği ve yine açıklama gerektiren iddiasına getirir,

kendisine göre kuşkusuz bu iddianın içinde yer alan yoğun gayreti, sağlam iradeyi, büyük fedakârlığı över ama hemen ardından söz konusu iddiayı gösterdiği fotoğraflarla –ki bunlar da ânında satılırdı– çürütmeye çalışırdı; çünkü fotoğraflarda, açlığın kırkinci gününde halsizlikten neredeyse tükenmiş vaziyette yatakta yatan açlık sanatçısı olurdu. Gerçeğin bu gayet iyi bildiği ama her seferinde asabını bozan yöntemle saptırılması açlık sanatçısının sabrını taşıırdı. Açlığın vaktinden önce sona erdirilmesinin sonucu, burada sebep olarak sunuluyordu! Bu akılsızlıkla, bu akılsızlığın egemen olduğu bir dünyayla savaşmak imkânsızdı. Tellerin arkasında durup iyi niyetle, hevesle organizatörü dinler ama fotoğraflar ortaya çıkar çıkmaz her seferinde telleri bırakır, içini çekerek geri dönüp samanların üzerine çökerdi, sakinleşen seyirciler de tekrar yaklaşıp onu seyredebilirlerdi.

Bu tür sahnelere şahit olanlar birkaç yıl sonra geriye dönüp baksalar herhalde kendi kendilerini anlayamazlardı. Çünkü aradan geçen zamanda, sözü edilen değişim gerçekleşmişti, neredeyse birdenbire; bunun daha derinde yatan sebepleri olabilir ama kim bu sebepleri bulup ortaya çıkarma zahmetine girer ki; sonuçta, şımartılıp duran açlık sanatçısı günün birinde, artık başka gösterilere akın etmeyi yeğleyen eğlence düşkünü kalabalık tarafından terk edildiğini gördü. Organizatör

bir kez daha onu alıp acaba şurada burada eski ilgiyi tekrar yakalayabilir miyiz diye Avrupa'nın yarısını dolaştı, ama nafiye; gizli bir anlaşma yapılmışçasına her yerde adeta açlık gösterisine yönelik bir antipati doğmuştu. Tabii ki gerçekte bu böyle birdenbire ortaya çıkmış olamazdı ve zamanında başarının verdiği sarhoşlukla yeterince dikkate alınmayan, yeterince kontrol altında tutulmayan alametler şimdi yavaş yavaş hatırlanıyordu ama artık bu konuda bir şey yapmak için çok geçti. Gerçi günün birinde açlığın yıldızının tekrar parlayacağı kesindi ama hayatta olanlar için bir teselli değildi bu. Açlık sanatçısı şimdi ne yapacaktı? Vaktiyle binlerce insanın etrafını sarıp alkışladığı adam şimdi küçük panayırların sahnelerinde bile kendini gösteremiyordu ve başka bir mesleğe geçmek için sadece fazla yaşlı değil, aynı zamanda açlığa neredeyse fanatikçe bağlıydı. Böylece organizatörle, benzersiz bir yolda birlikte yürüdüğü yol arkadaşıyla vedalaştı ve büyük bir sirkte iş buldu; alınganlık etmemek için, sözleşme koşullarına bakmamıştı bile.

Sürekli birbirinin yerini alan ve birbirini tamamlayan sayısız insan, hayvan ve alete sahip büyük bir sirk herkesi, her zaman kullanabilir, dolayısıyla açlık sanatçısını da, tabii şartlarının yeterince mütevazı olması kaydıyla; ayrıca bu özel durumda işe alınan sadece açlık sanatçısı değil, onun eski ünüydü, hem yaş ilerlese de

gerilemeyen bu sanatın kendine özgü doğası göz önüne alındığında artık gücünün doruğunda olmayan, yıpranmış bir sanatçının sirkte sakın bir pozisyona sığınmak isteyeceği öne sürülemezdi, aksine, açlık sanatçısı son derece inandırıcı bir biçimde eskisi gibi aç kalabileceğinin garantisini veriyordu, hatta onun iradesine bırakırlarsa –ki bu konuda ona söz verilmişti– dünyayı asıl şimdi resmen şaşkına çevirecekti; bu iddia yine de, açlık sanatçısının telaşı yüzünden kolayca unuttuğu şeyi, dönemin ruhunu dikkate alan uzmanları sadece gülmsetiyordu.

Ama temelde açlık sanatçısı da gerçek durumları göz önünde bulundurmayı ihmal etmiyordu ve kendisini kafesiyle birlikte en parlak numara olarak manejin ortasına değil, dışarıda, ahırların yakınında bulunan, aslında gayet yol üstü sayılabilecek bir yere koymalarını doğal karşılamıştı. Kafesin çevresindeki üzeri rengârenk yazılarla dolu büyük levhalar orada görülecek ne olduğunu haber veriyordu. Gösteriye ara verildiğinde seyirciler hayvanları görmek için ahırlara koşarken ister istemez açlık sanatçısının önünden geçiyor ve orada kısa bir süre duruyorlardı, dar yolda arkadan bastıran ve merakla koşulan ahırlara giderken neden durulduğunu bir türlü anlayamayan kalabalık olmasa belki daha da uzun süre kalınırdı ama bu grup açlık sanatçısına rahat rahat bakılmasını imkânsız hale getiriyordu.

Açlık sanatçısının, tabii ki hayatının amacı olarak iple çektiği bu ziyaret saatlerinden önce yine titremeye başlamasının sebebi de buydu. İlk zamanlar gösterideki aralar için sabırsızlanıyor, kendisine doğru yaklaşan kalabalığa sevinçle bakıyordu; ta ki çok geçmeden –en inatçı, neredeyse bilinçli kendini kandırma çabaları bile tecrübelere direnemezdi–, niyetlerine bakılırsa bunların her seferinde, istisnasız, sadece ve sadece ahır ziyaretçileri olduklarına kanaat getirene dek. Bu uzaktan bakış, en güzel bakıştı. Çünkü yanına yaklaştıklarında, sürekli yenisi oluşan grupların bağırışları ve küfürleriyle etrafında kıyamet kopuyordu, ona rahat rahat bakmak isteyenler –kısa sürede açlık sanatçısı için daha rahatsız edici hale gelen grup–, ki bunu anlamak için değil, keyiften ve inattan yapıyorlardı, ikinci olarak da doğruca ahırlara gitmek isteyen grup. Büyük kalabalık geçip gittikten sonra geç kalanlar geliyordu ve bunlar isteseler de duramazlardı; o yüzden geniş adımlarla, neredeyse yan gözle bile bakmadan oradan geçerek bir an evvel hayvanların yanına varmaya çalışıyorlardı. Bir aile babasının çocuklarıyla gelip parmağıyla açlık sanatçısını göstererek orada ne yaptığını ayrıntılı bir şekilde anlatması, buna benzer ama kıyas kabul etmeyecek kadar muhteşem gösterilerde bizzat bulunduğu eski yıllardan söz etmesi, çocuklarınsa okulda ve hayatta yeterince hazırlanmadıkları için hâlâ hiçbir şey

anlamamaları –aç kalmak onlara ne ifade edebilirdi ki?– ama yine de sorgulayan gözlerindeki pırıltının yaklaşan yeni ve daha merhametli bir çağın habercisi olması pek de sık karşısına çıkan bir şans değildi. Belki de, diyordu açlık sanatçısı bazen kendi kendine, konumu ahırlara bu kadar yakın olmasa her şey bir parça düzelirdi. Oysa ahırlardan gelen pis kokular, hayvanların gece tedirginliği, yırtıcılara çiğ et parçaları taşınması, beslenme sırasındaki bağırışlar onu yaralıyor ve sürekli ruhunu karartıyordu, hem de şu anki durumda insanların seçim yapması fazla kolaylaştırılmış oluyordu. Ama sirk yönetimine başvurmaya cesaret edemiyordu; ne de olsa içinde kırk yılda bir kendisini görmeye gelen birinin de bulunabileceği bu ziyaretçi kalabalığını hayvanlara borçluymuştu; hem ayrıca, oradaki varlığını ve böylelikle, doğruyu söylemek gerekirse ahırlara giden yolda bir engelden ibaret olduğunu hatırlatmaya kalksa kim bilir onu nereye tıklarlardı...

Yine de küçük bir engeldi, gittikçe küçülen bir engel. İnsanlar bu devirde bir açlık sanatçısına ilgi talep edilmesinin tuhaflığına alışmış ve bu alışkanlıkla birlikte onun hakkındaki hüküm verilmişti. Aç kalmak konusunda elinden gelenin en iyisini yapabiliyordu, yapıyordu da ama artık onu hiçbir şey kurtamazdı, önünden geçip gidiyorlardı. Gel de içlerinden birine açlık sanatını açıklamaya çalış! Bunu hissetmeyenin kavramasını

sağlamak imkânsızdı. Güzel levhalar kirlenip okunmaz hale geldi, onları indirdiler, yerlerine yenisini asmak da kimsenin aklına gelmedi; aç geçen günlerin sayısının yazıldığı, ilk zamanlar her gün özenle yenilenen küçük tabelada uzun zamandır değişiklik yapılmıyordu, çünkü ilk haftalardan sonra personel bu basit işten bıkmıştı; ve böylece açlık sanatçısı eskiden hayal ettiği gibi aç kalmayı sürdürüyor ve o zamanlar tahmin ettiği gibi bunu yapmakta hiç zorlanmıyor ama hiç kimse günleri saymıyordu, hiç kimse, bizzat açlık sanatçısı bile nasıl bir performans sergilediğini bilmiyor ve kalbi sıkışıyor. Ve ara sıra, orada gezinen biri önünde durup eski sayıyla dalga geçerek düzenbazlıktan söz ettiğinde bu anlamda umursamazlığın ve doğuştan kötülüğün uyurabileceği en aptalca yalanı söylemiş oluyordu, çünkü açlık sanatçısının kimseyi kandırdığı yoktu, o dürüstçe çalışıyordu ama dünya ondan ödülünü esirgiyordu.

Aradan yine günler geçti ve bu durum da sona erdi. Bir gün kafes, müdürlerden birinin dikkatini çekti ve oradaki görevlilere, bu kadar işe yarar bir kafesin neden içi çürük samanla dolu olarak, kullanılmadan durduğunu sordu; kimse bir şey bilemiyordu, ta ki birisi sayı tabelasının yardımıyla açlık sanatçısını hatırlayana dek. Samanı sopalarla karıştırarak içinde açlık sanatçısını buldular. "Aç kalmaya devam mı?" diye sordu müdür. "Ne zaman bırakacaksın?" "Beni bağışlayın," diye

fısıldadı açlık sanatçısı; bir tek kulağını tellere dayayan müdür ne dediğini anlamıştı. “Tabii,” dedi müdür ve açlık sanatçısının durumunu personele göstermek için parmağını bu adam deli dercesine alnına dayadı, “seni bağışlıyoruz.” “Tek istediğim, açlığima hayran olmanızdı,” dedi açlık sanatçısı. “Hayranız zaten,” diye karşılık verdi müdür. “Ama hayran olmamalısınız,” dedi açlık sanatçısı. “Eh, o zaman hayran değiliz,” dedi müdür, “peki neden hayran olmamalıyız?” “Çünkü aç kalmak zorundayım, başka türlü elimden gelmez,” dedi açlık sanatçısı. “Bak sen,” dedi müdür, “neden elinden gelmezmiş bakalım?” “Çünkü,” dedi açlık sanatçısı küçük kafasını kaldırıp söylediği her şey duyulsun diye öpücük yollar gibi uzattığı dudaklarını müdürün kulağına dayayarak, “çünkü tadını beğendiğim bir yemek bulamadım. Bulsaydım inan gösteri yapmaz, senin gibi, herkes gibi tıka basa yerdim.” Bu onun son sözleriydi ama kırgın bakışlarında hâlâ aç kalmayı sürdürebileceğine yönelik, artık gururlu olmasa da sağlam inanç vardı.

“Şurayı bir toparlayın,” dedi müdür ve açlık sanatçısını samanlarla birlikte gömdüler. Kafese ise genç bir panter koydular. Uzun zamandır boş duran kafeste bu yırtıcı hayvanın kendini oradan oraya atışını görmek, en duyarsızlara bile hissedilir şekilde iyi gelmişti. Panterin hiçbir şeyi eksik değildi. Hoşuna giden yiyecekleri

bekçiler ona hemen getiriyorlardı, görünüşe bakılırsa özgürlüğünü bile özlediği yoktu; gerekli her türlü donanımına neredeyse patlama noktasında sahip bu soylu vücut, özgürlüğü de beraberinde taşıyor gibiydi, özgürlük dişlerinin arasında bir yerde saklıydı ve hayattan aldığı zevk ağzından öyle büyük bir şiddetle fışkırıyordu ki, seyircilerin buna dayanması kolay değildi. Yine de kendilerine hâkim oldular, kafesin etrafını sardılar ve oradan ayrılmak istemediler.

İlk Dert

Bir trapez sanatçısı –büyük varyete sahnelerinin yüksek kubbelerinde sergilenen bu sanat, insanoğlunun erişebildiği sanatların en zorlarından biri olarak bilinir– önce sırf mükemmelleşme çabasından, sonra da biraz zalimleşen bir alışkanlıktan ötürü hayatını aynı yerde çalıştığı sürece gece gündüz trapezin üzerinde kalacak şekilde düzenlemişti. Az sayıdaki bütün ihtiyaçları, nöbetleşe çalışan ve aşağıda bekleyerek yukarıda gereken her şeyi özel olarak yapılmış kaplar içinde bir yukarı bir aşağı çeken görevliler tarafından karşılanıyordu. Bu yaşam şekli çevre için özel bir zorluk yaratmıyordu; yalnızca programdaki diğer numaralar sırasında trapez sanatçısının saklanamayacak şekilde yukarıda kalması ve bu tür zamanlarda genellikle sakin davranmasına rağmen ara sıra seyircilerden birinin bakışının ona kayması biraz rahatsız ediciydi. Yine de müdürler bunu hoş görüyorlardı, çünkü o sıradışı, eşsiz

bir sanatçıydı. Ayrıca tabii muziplik olsun diye bu şekilde yaşamadığını ve aslında ancak böyle idmanlı kalabileceğini, bütün kusursuzluğuyla sanatını ancak böyle koruyabileceğini biliyorlardı.

Öte yandan yukarısı sağlığa uygundu; hatta sıcak mevsimlerde kubbeyi çepeçevre saran yan pencereler açıldığında ve yarı karanlık salona temiz havayla birlikte güçlü bir güneş ışığı dolduğunda güzel olduğu bile söylenebilirdi. Elbette bu sanatçının insanlarla münasebeti sınırlıydı; sadece ara sıra idman yapan bir meslektaş ip merdiveni tırmanarak onun yanına çıkardı, ikisi birlikte trapezin üzerinde oturur, sağdaki ve soldaki trapez ipine yaslanır, çene çalarlardı; ya da işçiler çatıyı onarıırken açık bir pencereden onunla biraz laflarlardı ya da itfaiyeci en üst balkonun güvenlik aydınlatmasını kontrol ederken ona seslenerek saygı ifade eden ama pek anlaşılmayan şeyler söylerdi. Bunların haricinde etrafı sessizdi; sadece bazen, öğleden sonra yanlışıyla boş tiyatroya gelen bir hademe, insanın bakışını neredeyse kendine çeken ve trapez sanatçısının izlendiğini bilmeksizin sanatını icra ettiği ya da dinlendiği yüksekere düşünceli bir ifadeyle bakardı.

Oraya buraya yaptığı ve onu canından bezdiren mecburi seyahatler olmasa, trapez sanatçısı bu şekilde gül gibi yaşayıp giderdi. Gerçi menajeri onun dertlerinin gereksizce uzamasını önlemeye çalışıyordu; şehir

içinde dolaşırken, gece ya da sabahın erken saatlerinde ıssız sokaklarda son sürat gitmeyi sağlayan yarış arabaları kullanılıyordu ama tabii bunlar da trapez sanatçısının arzu ettiği kadar hızlı gitmiyordu; trende ona, her zamanki yaşam şeklini kötü de olsa bir biçimde telafi etmesi için yolculuğu tepedeki bavul filesinin içinde geçirmesini sağlayan koskoca bir kompörtıman ayrılıyordu; misafir olarak sahne alacakları tiyatroda o gelmeden çok önce trapezi yerini alıyor, ayrıca salona giden bütün kapılar ardına kadar açılıyor, bütün koridorlar boş tutuluyordu; ama yine de menajerin hayatının en güzel anları daima trapez sanatçısının ayağını ip merdivene attığı ve kaşla göz arasında yukarıya tırmanıp trapezinin üzerine oturduğu anlardı.

Bu kadar fazla seyahat bizzat menajerin başarısı olsa da her yeni seyahat onun için de sıkıntıydı, çünkü diğer her şey bir yana, seyahat etmek trapez sanatçısının sinirlerini bozuyordu.

Bir keresinde yine böyle birlikte yollardaydılar, trapez sanatçısı bavul filesinin içinde uzanmış hayal kuruyor, menajer karşısında camın köşesine yaslanmış kitap okuyordu, tam o sırada trapez sanatçısı alçak bir sesle ona seslendi. Menajer ânında ilgilendi. Trapez sanatçısı dudaklarını ısırarak bundan böyle egzersiz yapmak için şimdiye kadar olduğu gibi bir değil iki trapeze, karşılıklı iki trapeze ihtiyacı olduğunu söyledi. Menajer hemen

kabul etti. Ama trapez sanatçısı, burada menajerin itirazı gibi onayının da herhangi bir önemi olmadığını göstermek istercesine bir daha asla, hiçbir koşulda tek trapez üzerinde egzersiz yapmayacağını söyledi. Bunun bir kez olsun gerçekleşebileceği düşüncesi tüylerini ürpertiyor gibiydi. Menajer duraksayarak ve onu dikkatle gözleyerek, kesinlikle kabul ettiğini tekrar söyledi, iki trapez tek trapezden iyiydi, ayrıca bu yeni düzenlemenin başka bir avantajı da vardı, gösteriye çeşitlilik katacaktı. Bunun üzerine trapez sanatçısı ağlamaya başladı. Menajer korkuyla yerinden fırlayıp ne olduğunu sordu ve cevap alamayınca koltuğun tepesine çıkıp onu okşayıp yüzünü kendi yüzüne dayadı, böylece trapez sanatçısının gözyaşları onun yüzünü de ıslattı. Ancak bir sürü sorudan ve tatlı sözden sonra trapez sanatçısı burnunu çekerek, "Elimin altında tek bir çubuk varken nasıl yaşayabilirim ki!" Şimdi menajerin onu teselli etmesi daha kolaydı; ikinci trapez için hemen bir sonraki istasyondan sahne alacakları yere telgraf çekeceğine söz verdi, trapez sanatçısının bu kadar zamandır tek bir trapez üzerinde çalışmasına göz yumduğu için kendini suçladı, ona teşekkür etti ve nihayet bu hataya dikkat çekmesini övdü de övdü. Böylece menajer onu yavaş yavaş yatıştırmayı başardı, artık tekrar köşesine dönebilirdi. Fakat kendisi yatışmış değildi, ağır bir endişeyle kitabın üzerinden gizlice trapez sanatçısına bakıyordu.

Ona dert olmaya başlayan bu düşüncelerin tamamen ortadan kalkması mümkün müydü? Bunların sayısı git-tikçe artmayacak mıydı? Varoluşunu tehdit etmeyecek miydi? Ve menajer gerçekten de, ağlamayı kesip görü-nüşte sakın sakın uyuyan trapez sanatçısının o pürüz-süz çocuk alnında ilk kırışıklıkların belirmeye başladığı-nı görür gibi oldu.

Bir Melez

Tuhaf bir hayvanım var; yarı kedi yavrusu yarı kuzu. Bana babamdan kalan mirasın bir parçası. Ama gelişimini ancak benim olduktan sonra tamamladı, daha önce kediden ziyade kuzuydu. Oysa şimdi ikisine de aynı derecede benziyor. Kafasını ve pençelerini kediden, büyüklüğünü ve şeklini kuzudan, titrek ve vahşi bakışlarını, gövdesine yapışık yumuşak tüylerini, hoplayıp zıplama ve sürünmeden oluşan hareketlerini ise ikisinden birden almış. Güneşin altında pencerenin kenarında tortop olup mırlar, çayır çimende öyle deli gibi koşar ki tutabilene aşk olsun. Kedilerden kaçır, kuzulara saldırmaya kalkar. Ay ışığının olduğu gecelerde en sevdiği yol çatı saçaklarıdır. Miyavlayamaz ve farelerden tiksindir. Tavuk kümesinin yanında saatlerce pusuya yatar ama daha herhangi bir öldürme fırsatını değerlendirdiği görülmemiştir.

Hayvanımı şekerli sütle beslerim, bu ona çok iyi

gelir. Büyük yudumlar halinde emdiği sütü vahşi hayvan dişlerinin arasından geçirip yutar. Tabii bu çocuklar için büyük bir gösteri. Pazar sabahları ziyaret zamanı. Ben hayvancağızı kucağıma alırım, bütün komşu çocukları da etrafıma toplanır.

Bu ziyaretlerde hiçbir insanın cevap veremeyeceği en harika sorular sorulur: Neden böyle bir hayvanın var olduğu, neden bana ait olduğu, ondan önce böyle bir hayvan olup olmadığı ve öldükten sonra ne olacağı, kendini yalnız hissedip hissetmediği, neden çocukları olmadığı, adının ne olduğu vesaire.

Cevap verme zahmetine girmez, hiçbir açıklama yapmaksızın sahip olduğum şeyi göstermekle yetinirim. Bazen çocuklar yanlarında kedi getirirler, hatta bir keresinde iki kuzu getirdiler. Ama beklentilerinin aksine herhangi bir karşılaşma durumu yaşanmadı. Hayvanlar birbirlerine hayvan gözleriyle sakın sakın baktılar ve belli ki birbirlerinin varlığını tanrısal bir hakikat olarak kabul ettiler.

Hayvanım benim kucağımda ne korkuya kapılır, ne de herhangi bir şeyi kovalama isteğine. Bana sokulunca kendini alabildiğine rahat hisseder. Onu büyüten aileye sadıktır. Bu da sıradışı bir sadakat değil, yeryüzünde sayısız hısmı olsa da tek bir kan akrabası olmayan, bu nedenle de bizim yanımızda bulunduğu himaye kutsal sayılacak bir hayvan için doğru bir içgüdüdür.

Bazen, hayvanım beni koklayıp bacaklarımın arasında debelendiğinde ve kesinlikle oradan gitmek istemediğinde elimde olmadan gülerim. Kuzu ve kedi olduğu yetmiyormuş gibi, neredeyse bir de köpek olmak ister. Bir keresinde, herkesin başına gelebileceği üzere, işlerim ve bununla bağlantılı konularda çıkış yolu bulamamış olarak her şeyi satıp savmaya niyetlenmişim ve evdeki sallanan sandalyede kucağımda hayvanım, kafamda bu düşünceyle otururken, tesadüfen eğilip baktığımda dev bıyıklarından damlalar süzüldüğünü gördüm. Bunlar bana mı aitti, yoksa ona mı? Bu kuzu ruhlu kedide bir de insan haysiyeti olabilir miydi? Babamdan bana çok miras kalmadı ama bu yadigâr kayda değerdir.

İçinde iki taraftan, ikisi çok farklı olsa da hem kедiden hem kuzudan gelen bir huzursuzluk vardır. O yüzden kabına sığamaz. Bazen koltuğa zıplayıp yanıma gelir, ön ayaklarıyla omzuma tutunup ağzını kulağıma dayar. Sanki bana bir şey söylüyormuş gibi yapar ve gerçekten de hemen ardından eğilip söylediklerinin üzerimde yarattığı etkiyi görmek için yüzüme bakar. Ben de kibarlık olsun diye bir şeyler anlamış gibi yapıp kafa sallarım. O da bunun üzerine zıplayıp yere iner ve salına salına ortalıkta gezinir.

Belki de bu hayvan için kasabın bıçağı bir kurtuluş olurdu ama bana miras kaldığı için bunu ondan esirgemek durumundayım. O yüzden, her ne kadar ara sıra

bana o mantıklı işi yapmaya davet eden mantıklı insan gözleriyle baksa da, son nefesini eceliyle verene dek beklemek zorunda.

Şehrin Amblemi

Babil Kulesi yapılırken önceleri her şey yolundaydı; hatta herhalde fazla yolundaydı ki sanki daha yüzyıllarca özgürce çalışabilirlermiş gibi durmadan yol tabelalarına, çevirmenlere, işçi konutlarına, bağlantı yollarına kafa yoruyorlardı. Dahası o zamanlar hâkim olan görüşe göre inşaat ne kadar yavaş ilerlerse o kadar iyiydi; insan ürküp temel atmaktan kaçınsa bile fazla abartmış sayılmazdı. Bu görüş şöyle gerekçelendiriliyordu: Bütün bu girişimin altında gökyüzüne uzanan bir kule yapma düşüncesi yatıyor. Bu düşüncenin yanında diğer her şey ikinci planda. Olanca yüceliğiyle bir kez kavranan söz konusu düşünce bir daha silinemez; insanlar var oldukları müddetçe kuleyi yapıp bitirmeye yönelik o güçlü istek de var olacak. Bu açıdan geleceğe dair endişeler taşımak gereksiz; aksine, insanlığın bilgisi artıyor, mimarlık ilerliyor ve daha da ilerleyecek, bir yıl gerektiren bir iş yüz yıl sonra belki yarım yılda

halledilecek, üstelik daha iyi, daha dayanıklı olacak. O halde neden daha bugünden gücün sınırlarını zorlamalı? Bu ancak, kuleyi bir neslin yaşam süresi içinde bitirme umudu olsaydı bir anlam taşırdı. Fakat böyle bir şey kesinlikle mümkün değildi. Dolayısıyla daha ziyade, bir sonraki neslin mükemmelleşmiş bilgisiyle, kendisinden önceki neslin işini beğenmeyip yapıları yıkarak baştan başlayacağı düşünülebilirdi. Bu tür düşünceler insanları kuvvetten düşürüyor, onlar da kulenin yapımından çok bir işçi şehrinin kurulmasıyla ilgileniyorlardı. Her ülkenin takımı en güzel bölgeyi kapmak istiyor, bu yüzden çıkan münakaşaların sonu kanlı kavgalara varıyordu. Bitmek bilmeyen bu kavgalar yöneticilere, gerekli odaklanmanın eksik olması sebebiyle de kulenin çok yavaş, hatta en iyisi barış tamamen sağlandıktan sonra yapılması yolunda yeni bir gerekçe sunuyordu. Oysa insanlar zamanlarını sadece kavga ederek geçirmiyor, ara verdiklerinde şehri güzelleştiriyorlardı ama bu da beraberinde yeni kıskançlık ve kavgalar getiriyordu. Böylece ilk neslin devri geçti ama sonrakilerden hiçbirisi farklı değildi, yalnızca ustalık ve onunla birlikte kavga düşkünlüğü sürekli artıyordu. Bunun üstüne bir de, ikinci ya da üçüncü neslin gökyüzüne uzanan bir kule yapmanın manasızlığını fark etmesi eklendi ama insanlar birbirlerine şehri terk edemeyecek kadar bağlanmışlardı.

Bu şehirden efsane ve şarkı namına çıkan ne varsa, şehrin dev bir yumruğun art arda gelen beş darbesiyle paramparça olacağı kehanet edilen günün özlemiyle doludur. Şehrin ambleminde yumruk olmasının sebebi de budur.

Prometheus

Prometheus'u anlatan dört efsane vardır: İlkinde göre, insanlar için tanrılara ihanet ettiğinden Kafkas Dağı'nda zincire vurulmuş ve tanrıların ona yolladığı kartallar, sürekli yeniden büyüyen karaciğerini kemirmişti.

İkincisine göre, Prometheus gaga darbelerinin acısıyla kayalara yapışıkça yapışmıştır, ta ki onlarla bütünleşene dek.

Üçüncüsüne göre, yüzyıllar içinde ihaneti unutulmuştur; tanrılar da unutmuştur, kartallar da, kendisi de.

Dördüncüsüne göre, bu yok yere olanlardan ötürü herkes yorulmuştur. Tanrılar yorulmuştur, kartallar yorulmuştur, yara yorulup kapanmıştır.

Geriye açıklanamayan kayalıklar kaldı: Efsane açıklanamaz olanı açıklamaya çalışır. Temelinde bir gerçek yattığı için de tekrar açıklanamaz olanda sona ermek zorundadır.

Gündelik Bir Kafa Karışıklığı

Gündelik bir olay; sonucu ise gündelik bir kafa karışıklığı: A'nın, H'de oturan B ile halletmesi gereken önemli bir işi vardır. Ön görüşme için H'ye gider, on dakikada gidip on dakikada döner ve eve geldiğinde, bu kadar hızlı olduğu için kendiyile övünür. Ertesi gün, bu kez işi sonuca bağlamak amacıyla tekrar H'ye gider. Bunun birkaç saat süreceğini tahmin ettiği için de sabah evden çok erken çıkar. Ancak bütün koşullar, en azından A'ya göre, ön görüşme günündekiyle birebir aynı olduğu halde, bu kez H'ye on saatte gider. Akşam yorgun argın oraya vardığında, B'nin onun geç kalmasına sinirlenerek yarım saat önce A'nın köyüne gittiği ve aslında yolda karşılaşmış olmaları gerektiği söylenir. A'ya beklemesi tavsiye edilir. Fakat iş yüzünden korkuya kapılan A hemen yola çıkar ve aceleyle eve döner.

Bu kez yolu, pek de dikkat etmemekle birlikte, adeta göz açıp kapayıncaya dek kat eder. Eve vardığında

B'nin oraya sabah erken, kendisi çıkarken geldiğini öğrenir; evet, A ile evin kapısında karşılaşmış, ona işi hatırlatmış ama A ona şu anda vakti olmadığını, acilen bir yere gitmesi gerektiğini söylemiştir.

A'nın bu anlaşılmasız hareketine rağmen B onu beklemek üzere orada kalmıştır. Gerçi ikide bir A'nın dönüp dönmediğini sormuştur ama şu anda hâlâ onun üst kattaki odasındadır. Nihayet B'yle konuşup ona her şeyi açıklayabileceği için sevinen A koşarak merdiveni çıkar. Tam üst kata varmak üzereyken birden ayağı takılır, bacağındaki bir tendon gerilir ve acıdan bayılmak üzereyken, ağzını açıp bağırarak durumda bile olmadığı için sadece karanlıkta inerken, B'nin –çok uzaklarda mı, hemen yanında mı, bilinmez– öfkeyle merdiveni indiğini ve bir daha dönmemek üzere çekip gittiğini duyar.

Çakallar ve Araplar

Vahada kamp kurmuştuk. Yol arkadaşlarım uyuyorlardı. Yanımdan uzun boylu, beyazlar içinde bir Arap geçti; develeri yemlemiş, yatmaya gidiyordu.

Kendimi sırtüstü çimenlere attım; uyumak istiyor, uyuyamıyordum; uzaklarda bir çakal yakınırcasına uludu; tekrar doğrulup oturdum. Ve bu kadar uzaktayken birden dibimde bittiler. Etrafımı bir çakal sürüsü sardı; donuk altın renginin içinde parlayıp sönen gözler, kırbaçlanıyormuşçasına ritmik ve hızlı hareket eden ince gövdeler.

Biri arkadan yaklaşıp kolumun altına girdi, sıcaklığıma ihtiyaç duyarcasına bana iyice sokuldu, sonra önüme geçti ve neredeyse gözümün içine bakarak konuşmaya başladı:

“Ben bütün çakalların en yaşlısıyım. Seninle nihayet burada karşılaşabildiğim için mutluyum. Neredeyse umudumu yitirecektim, çünkü nice zamandır seni

bekliyoruz; annem seni bekledi, onun annesi de, ta bütün çakalların annesine varana dek bütün anneler. İnan bana!”

“Buna şaşırdım,” dedim ve dumanıyla çakalları uzak tutsun diye hazır bulundurulan çalı çırpıyı tutuşturmayı unuttum. “Bunu duymak beni çok şaşırttı. Çünkü kuzeyin tepelerinden buraya gelişim sadece tesadüf ve seyahatim kısa sürecek. Benden istediğiniz nedir çakallar?”

Bu, belki de fazla dostane konuşma tarzından cesaret almışçasına, etrafımı saran halkayı daralttılar; hepsi de kesik kesik, tıslayarak soluyordu.

“Biz,” dedi en yaşlı çakal, “senin kuzeyden geldiğini biliyoruz; zaten umudumuz da buna dayanıyor. Burada, Araplarda olmayan akıl sizde var. Onların o soğuk kibrinde aklın zerresine bile rastlanmaz. Yemek için hayvan öldürür ama leşleri küçümserler.”

“O kadar yüksek sesle konuşma,” dedim, “etrafta yatan Araplar var.”

“Sen gerçekten yabancısın,” dedi çakal, “aksi takdirde bir çakalın bir Arap’tan korkmasının dünya tarihinde vaki olmadığını bilirdin. Bir de onlardan korkacaktık ha? Böyle bir halkın arasına atılmış olmamız yeterince büyük bir şanssızlık değil mi?”

“Olabilir, olabilir,” dedim, “bana bu kadar uzak kounlarda herhangi bir yargıda bulunmam; görünüşe

bakılırsa bu çok eski bir kavga, adeta kanınıza işlemiş, dolayısıyla belki de ancak kanla bitecek.”

“Çok zekisin,” dedi yaşlı çakal; şimdi hepsi körük gibi ciğerleriyle daha da hızlı soluyor ama kımıldamıyorlardı; açık ağızlarından, ancak dişimi sıkarak bir süreliğine dayanabildiğim, acı bir koku geliyordu, “çok zekisin, bu söylediğin bizim eski öğretime uyuyor. Yani kanlarını akıtacağız ve kavga bitecek.”

“Ah!” dedim istemediğim kadar hırçın bir sesle. “Kendilerini savunacak, tüfekleriyle sizi sürüler halinde öldürecekler.”

“Bizi yanlış anladın,” dedi, “eh, ne de olsa insan zihniyeti kuzeyin tepelerinde de değişmiyor. Onları öldürmeyeceğiz. Bunu yapsak bizi arındırmaya Nil’in suyu yetmezdi. Sırf onların canlı vücutlarını gördüğümüzde bile temiz havaya, çöle koşuyoruz; o yüzden çöl bizim yuvamız.”

Etrafımı saran ve bu arada bir sürüsü uzaklardan gelmiş olan bütün çakallar kafalarını ön bacaklarının arasına sokup pençeleriyle temizlediler; saklamaya çalışıyor gibi göründükleri tiksinti o kadar korkunçtu ki, fırlayıp aralarından kaçmak istedim.

“O halde ne yapmak niyetindesiniz?” diye sordum ve ayağa kalkmaya çalıştım ama kalkamadım; arkamdan iki genç hayvan dişleriyle ceketime ve gömleğime yapışmıştı, oturmak zorunda kaldım. “Giysinin ucunu

tutuyorlar," diye açıkladı yaşlı çakal ciddi bir tavırla, "bu bir saygı ifadesidir." "Bıraksınlar beni!" diye bağırdım bir yaşlı olana bir gençlere dönerek. "Bırakırlar tabii," dedi yaşlı olan, "sen öyle istiyorsan... Ama âdet gereği dişlerini öyle derine geçirdiler ki ancak yavaş yavaş çıkarabilirler, bu da biraz zaman alır. O arada sen ricamızı dinle." "Davranışlarınız yüzünden buna pek istekli değilim," dedim. "Beceriksizliğimizi hoş gör," dedi; şimdi ilk kez doğal sesindeki yakınma tonundan yardım alıyordu, "zavallı hayvanlarız biz, dişlerimizden başka bir şeyimiz yok, iyi ya da kötü ne yapmak istersek isteyelim bir tek dişlerimizi kullanabiliriz." "Peki ne istiyorsun?" diye sordum çok da yumuşamadan.

"Efendim," diye bağırdı ve bütün çakallar ulumaya başladı; bu uluma bana uzaktan uzağa bir melodi gibi geliyordu. "Efendim, dünyayı ikiye bölen kavgayı bitirmelisin. Büyüklerimiz bunu yapacak kişiyi tarif etmişlerdi ve o sensin. Artık Araplar tarafından rahat bırakılmak istiyoruz; nefes alabileceğimiz bir hava, onlardan arındırılmış, ufuk çizgisine dek uzanan bir manzara istiyoruz; bir Arap'ın kestiği koyunun feryadını duymayalım, bütün hayvanlar huzur içinde ölsün, bizim tarafımızdan güzel güzel bütün kanı içilsin ve kemiklerine kadar bütün eti yensin. Temizlik, tek istediğimiz temizlik," –şimdi hepsi ağlıyor, burnunu çekiyordu–, "sen bu

dünyaya nasıl dayanıyorsun ey asil yürekli, ey iç organları tatlı adam? Onların beyazı pis, siyahı pis, sakalları bir dehşet, gözpınarlarına bakınca insanın içinden kusmak gelir ve kollarını kaldırdıklarında koltuk altlarında cehennem kapısı açılır. O yüzden beyim, kıymetli beyim, her şeye kadir ellerinle, her şeye kadir ellerinle bu makası al ve onların gırtlığını kes!" Kafasıyla verdiği işaret üzerine, köpekdişinin kenarında paslanmış, küçük bir dikiş makası taşıyan çakal yaklaştı.

"İşte nihayet makas burada, artık bu iş bitecek!" diye bağırdı kervanımızın Arap rehberi; rüzgâra karşı mücadele vererek sürüne sürüne yanımıza kadar gelmişti ve şimdi dev kırbacını sallıyordu.

Bütün çakallar panik içinde dağıldı ama biraz uzakta durdular, birbirlerine iyice sokulup büzüştüler; çoğu hayvan o kadar dip dibe ve hareketsizdi ki, çöktükleri yer, etrafında aldatıcı ışıkların uçtuğu küçük bir ağıla benziyordu.

"İşte beyim, bu tiyatroyu sen de gördün ve duydun," dedi Arap ve soyundaki çekingenliğin elverdiği ölçüde neşeli bir kahkaha attı. "Yani sen bu hayvanların ne istediklerini biliyor musun?" diye sordum. "Tabii beyim," dedi, "bunu bilmeyen mi var; Araplar var olduğundan beri bu makas çölü dolaşır, sonsuza dek de bizimle dolaşacak. Büyük iş için her Avrupalıya teklif edilir; her Avrupalıyı bu iş için görevlendirecekleri tek kişi olarak

görürler. Bu hayvanların saçma bir umudu var; deli bunlar, gerçekten deli. Onları o yüzden seviyoruz, onlar bizim köpeğimiz, sizinkilerden daha güzeller. Bak, develerden biri gece vakti geberdi gitti, onu buraya getirttim.”

Dört adam taşıdıkları ağır deve ölüsünü getirip önümüze attılar. Atar atmaz da çakalların sesi yükseldi. Her biri karşı konulamayacak şekilde iplerle çekiliyormuşçasına, duraksayarak, gövdelerini yere sürüyerek yaklaşıyordu. Arap'ı unutmuşlardı, nefreti unutmuşlardı, üzerinden kokular yükselen leşin her şeyi silen varlığı onları büyülemişti. Biri hemen boynuna daldı ve ilk ısırışta şahdamarını buldu. Çok büyük bir yangını hem kararlılıkla hem de umutsuzca söndürmek isteyen ve çıldırmış gibi çalışan küçük bir pompa gibi vücudundaki her kas gerilip seğiriyordu. Diğerleri de leşin üzerine yığılarak aynı işi yapmaya başlamışlardı.

Tam o sırada rehber keskin kırbacını bütün gücüyle çakalların sırtında şaklattı. Kafalarını kaldırıp yarı sarhoş yarı baygın baktılar, Arapların önlerinde durduklarını gördüler, şimdi kamçıyı ağızlarında burunlarında hissediyorlardı, sıçrayarak kaçtılar ve biraz geri gittiler. Ama devenin kanı yerde birikintiler oluşturmuştu, üzerinden kokular yükseliyordu, vücudu pek çok yerinden açılmıştı. Karşı koyamadılar, tekrar yaklaştılar, bunun üzerine rehber tekrar kırbacı kaldırınca kolunu tuttum.

“Haklısın beyim,” dedi, “bırakalım işlerini yapsınlar; zaten yola çıkma zamanı da geldi. Gördün işte onları. Harikulade hayvanlar, öyle değil mi? Ve bizden nasıl da nefret ediyorlar!”

On Bir Oğul

Benim on bir oğlum var.

Birincisi dış görünüş itibarıyla gösterişsiz ama çok ağırbaşlı ve zekidir; buna rağmen, her ne kadar bütün ötekiler gibi onu da çocuğum olduğu için sevsem de pek öyle gözümde büyütmem. Düşünce yapısı bana fazla basit gelir. Sağa, sola ya da uzağa bakmaz; küçük düşünce çemberinde devamlı daireler çizerek koşar, daha doğrusu döner durur.

İkincisi yakışıklı, boylu poslu, yapılıdır; insan onu eskrimci duruşunda gördüğünde hayran kalır. O da zekidir, ayrıca tecrübelidir de; çok gezip gördü, o yüzden bizim buranın yerlisi bile yuvasında kalanlardansa onunla konuşmaya meraklıdır. Fakat kuşkusuz bu tercihin sebebi sadece ve aslında seyahat etmesi değil, daha ziyade bu çocuğun taklit edilemezliğidir; mese-la onun havada birkaç takla attıktan sonra adeta delice bir otokontrolle, şiiir gibi suya dalışını taklit etmek

isteyen olursa bunu anlar. Trampelenin ucuna kadar gelmeye herkesin cesareti ve isteği vardır ama taklitçi oraya vardığında atlamak yerine birden oturur ve özür dilercesine kollarını kaldırır. Bütün bunlara rağmen –ki aslında böyle bir çocukla gurur duymam gerekir– onunla ilişkim pürüzsüz sayılmaz. Sol gözü sağ gözünden biraz küçüktür ve devamlı seğirir; kuşkusuz küçük bir kusur, hatta yüz ifadesine gözü karalık kattığı bile söylenebilir, ayrıca onun kişiliğinin erişilmez mükemmelliğinin yanında bu daha küçük, seğiren gözü kimse fark edip kusur addetmez. Babası olarak ben ediyorum. Tabii beni asıl üzen bu küçük fiziksel kusur değil, ona paralel şekilde ruhunda da bir dengesizlik olması, kanında dolaşan bir zehir, bir tek benim gördüğüm üzere hayatını doğru düzgün kurma konusunda bir beceriksizlik. Öte yandan onu benim gerçek oğlum yapan şey de bu, çünkü söz konusu kusur aynı zamanda bütün ailemizin kusuru, sadece bu oğlumda biraz fazla belirgin.

Üçüncü oğul da yakışıklıdır ama onunki benim hoşuma giden türden bir yakışıklılık değildir. Şarkıcı yakışıklılığıdır bu; kıvrık dudaklar, hülyalı gözler, işlemeye başlamak için fonda görülen kıvrımlı kumaşlara ihtiyaç duyan bir kafa, fazlasıyla kabarık bir göğüs, çabuk kalkan ve belki de fazla çabuk inen eller, kendini taşıyamadığı için bükülüp duran bacaklar. Bütün bunların yanı sıra ses tonu da tok değildir; bir an öyleymiş gibi gelir, bu

işten anlayan biri nefesini tutup kulak kesilir ama hemen ardından tekrar nefesini bırakır. Genel olarak her şey beni bu oğlanı sergilemeye teşvik etse de onu saklamayı tercih ederim, o da kendini ortaya atmaz; eksikliğini bildiğinden değil, masumiyetinden. Ayrıca kendini yaşadığımız devre uzak hisseder; sanki bizim ailenin bir parçası olmanın yanı sıra sonsuza dek kaybettiği başka bir ailesi daha varmış gibi genellikle keyifsizdir ve hiçbir şey onu neşelendiremez.

Dördüncü oğlum belki de hepsinin en cana yakınıdır. Tam çağının çocuğudur, herkesle anlaşır, herkesle ortak bir zemin bulur ve herkes onu onaylama eğilimindedir. Belki de bu genel takdir yüzünden kişiliğine bir hafiflik, hareketlerine serbestlik, değerlendirmelerine laubalilik yansır. Bazı sözlerini insan sık sık tekrarlamak ister ama yalnızca bazılarını, çünkü bütüne bakıldığında yine de fazlasıyla hafiftir söyledikleri. Hayranlık uyandıracak şekilde sıçrayan, kırlangıç gibi havayı yaran ama hemen ardından çaresizce toz toprağın içine düşen biri gibidir; bir hiçtir. Ona baktığımda bu tür düşünceler keyfimi kaçırr.

Beşinci oğul tatlı ve iyi huyludur; vaat ettiğinden çok daha fazlasını verdi, eskiden o kadar silikti ki, insan onun yanında neredeyse tek başına olduğunu sanırdı ama sonradan biraz olsun fark edilir hale geldi. Bana bunun nasıl olduğunu sorsalar cevap veremem. Belki

de bu dünyada masumiyetin içimize girmesinin en kolay yolu patlayan fırtınalardır ve bu çocuk masumdur. Belki de fazla masum. Herkese sıcak davranır. Belki de fazla sıcak. İtiraf edeyim ki bana onu övmeleri hoşuma gitmez. Oğlum gibi övgüye değer birini övmek, övme işinde kolayca kaçmak sayılır.

Altıncı oğlum, en azından ilk bakışta, hepsinin en hassası gibi görünür. Melankolik ama aynı zamanda çenesi düşüktür. O yüzden ona ulaşmak pek kolay değildir. Altta kaldığında onulmaz bir hüzne kapılır, üstünlüğü ele geçirdiğindeyse bu üstünlüğü gevezelik ederek korur. Yine de insana kendini kaybettiren belli bir tutkuya sahip olduğunu inkâr edemem; gün ortasında sık sık rüyadaymış gibi düşüncelerinin arasında yolunu bulmaya çalışır. Hasta değilken –hatta gayet sıhhatliken– bazen sendeler, özellikle de alacakaranlıkta, ama yardıma ihtiyacı yoktur, düşmez. Bu hali bedensel gelişimi yüzünden de olabilir; yaşına göre fazla uzun boyludur. Dikkat çekecek kadar güzel ayrıntılara, mesela ellerine ve ayaklarına rağmen bu onu bir bütün olarak çirkin kılar. Bu arada alnı da çirkindir; hem cildi, hem de kemik yapısı bir şekilde kusurludur.

Yedinci oğul belki de diğer hepsinden fazla bana aittir. Dünya onun kıymetini bilmez, kendine özgü espri tarzını anlamaz. Onu gözümde büyüttüğüm yok, yeterince önemsiz olduğunu biliyorum; ona kıymet

vermemekten başka bir kusuru olmasaydı, dünya yine de kusursuz olurdu. Fakat ben aile içinde onsuz kalmak istemedim. Eve hem huzursuzluk hem de geleneğe saygı getiriyor ve en azından benim hissettiğim kadarıyla bu ikisini tartışılmaz bir bütüne dönüştürüyor. Buna rağmen bu bütünlüğe ne yapacağını bilmiyor; geleceğin çarkını çeviremiyor ama bu hevesi öyle neşelendirici, öyle umut verici ki; çocukları olsun, onların da çocukları olsun isterdim. Ne yazık ki bu dilek gerçekleşecek gibi görünmüyor. Benim anladığım ama onaylamadığım, üstelik çevresinin fikrine müthiş zıt bir kendini beğenmişlikle tek başına ortalıkta gezinip duruyor, kızlarla ilgilenmiyor ve yine de neşesini asla yitirmeyecek.

Sekizinci oğlum içimde yaradır ve aslında neden böyle olduğunu bilmiyorum. Bana yabancıymışım gibi bakar ve ben yine de bir baba olarak kendimi ona çok yakın hissederim. Zaman birçok şeyi iyileştirdi ama eskiden bu oğlum sırf aklıma geldiğinde bile titremeye başladığım olurdu. Kendi yolunda yürüyor, benimle irtibatı tamamen kesti ve hiç şüphem yok ki o sert kafasıyla, o ufak tefek, atletik vücuduyla –sadece bacakları gençken epey zayıftı ama zaman içinde bu da düzelmiştir– yapmak istediği her şeyi başaracak. İçimden birçok kez onu geri çağırarak, ne durumda olduğunu, neden böyle kendini babasına kapadığını ve aslında ne

amaçladığını sormak geldi ama şimdi o kadar uzakta ve aradan o kadar çok zaman geçti ki her şey böyle kalsın daha iyi. Oğullarım arasında bir tek onun sakalı olduğu kulağıma geldi; bu kadar ufak yapılı bir adamda hoş görünmez tabii.

Dokuzuncu oğlum çok zariftir ve kadınların bayıldığı şeker bakışlara sahiptir. O kadar şekerdir ki ara sıra beni bile ayartabilir; oysa bilirim ki bütün bu doğaüstü pırıltıyı silmeye –deyim yerindeyse– ıslak bir sünger yeter. Fakat bu çocuğun özel yanı, hiçbir şeyin onu baştan çıkaramamasıdır; hayatı boyunca kanepede oturup gözlerini odanın tavanına dikmek ya da daha iyisi, onları gözkapaklarının altında dinlendirmek ona yeter. Eğer bu tercih ettiği pozisyondaysa, konuşmaktan hoşlanır ve hiç de fena konuşmaz, konuşması dopdolu ve canlı ama dar sınırlar içindedir; bu sınırları aştığında, ki bunların darlığı düşünüldüğünde aşması kaçınılmazdır, söyledikleri bomboş hale gelir. O uyku akan gözlerin bunu fark edebileceğine dair bir umudum olsa ona böyle yapmamasını işaret ederdim.

Onuncu oğlum içten pazarlıklı bir tip olarak tanınır. Bu kusuru tamamen yadsımak da istemiyorum, tamamen kabul etmek de. Kesin olan şu ki onu yaşının çok ötesinde bir şıklık içinde, daima önü sımsıkı ilikli redingotu, eski ama abartılı bir özenle temizlenmiş siyah şapkası, ifadesiz yüzü, hafif çıkık çenesi, gözlerinin

üzerinde ağır ağır yuvarlanan gözkapakları, ara sıra iki parmağını ağzına götürüşüyle karşıdan gelirken gören biri şunu düşünür: Üzerinden ikiyüzlülük akıyor. Fakat bir de konuşmasını dinleyin! Akli başında, tartıp biçerek, kısa keserek, kötücül bir canlılıkla soruların arasında gidip gelerek, evrenle şaşırtıcı, doğal ve şen şakrak bir uyum içinde, gerekirse boynunu gerip başını kaldırmasına neden olan bir uyum içinde konuşur. Kendini zeki sanan ve söylediklerine bakılırsa onun dış görünüşünü itici bulan pek çok kimse konuşmasından çok etkilenir. Öte yandan dış görünüşünü umursamayıp konuşmasını ikiyüzlü bulanlar da vardır. Ben babası olarak bu konuda bir seçim yapmak istemiyorum ama değerlendirme yapan ikinci grubun birinciden daha fazla dikkate alınması gerektiğini de itiraf etmeliyim.

On birinci oğlum narindir, oğullarımın en güçsüzdür ama güçsüzlüğü yanıltıcıdır, zaman zaman güçlü ve kararlı olabilir ama o zamanlarda bile güçsüzlük onun temel özelliğidir. Ama bu utanç verici bir güçsüzlük değil, yalnızca yaşadığımız dünyada güçsüzlük sayılan şeydir. Mesela uçmaya hazırlanmak, aynı zamanda sendelemek, duraksamak ve kanat çırpma da demek olduğu için bir güçsüzlük değil midir? İşte oğlumda buna benzer bir şey vardır. Tabii bu tür özellikler bir babaya sevinç vermez, hatta açıkça ailenin çöküşünü amaçlar. Oğlum bazen bana, "Seni de yanıma alacağım

baba," dercesine bakar. O zaman şunu düşünürüm:
"Güvendiğim son kişi sensin." Ve onun bakışları bana
der ki: "En azından son kişi olayım."

İşte on bir oğul.

Akademiyeye Bir Rapor

Akademiyenin değerli üyeleri!

Maymun olarak geçirdiğim eski hayatım hakkında akademiyeye bir rapor sunmamı isteyerek beni onurlandırdınız.

Ne yazık ki isteğinizi bu bağlamda yerine getiremeyeceğim. Maymunluğumun üzerinden neredeyse beş yıl geçti, bu belki takvim üzerinde kısa ama benim yaptığım gibi oradan oraya gezmek için sonsuz uzun bir süre; bana yer yer fevkalade insanlar, nasihatler, alkışlar ve orkestra müziği eşlik etti ama esasen yalnızdım, çünkü bana eşlik eden her şey ve herkes, teşbihte hata olmasın, bariyerin çok uzağındaydı. Köklerime, gençlik anılarıma inatla tutunmaya kalksaydım bu başarıyı kazanmam imkânsızdı. Zaten kendime koyduğum en önemli kural da hiçbir konuda inat etmemektir; özgür bir maymun olarak kendimi böyle bir boyunduruk altına aldım. Ama işte tam da bu sebeple anılar kendini

bana gittikçe daha fazla kapatıyor. Eğer insanlar isteselerdi, ilk başta geri dönüşüm gökyüzünün yeryüzü üzerinde oluşturduğu kocaman kapıdan olabilirdi ama kırbaçla sağlanan gelişimimle eşzamanlı olarak o kapı gittikçe alçalıp daraldı, kendimi insanların dünyasında daha rahat ve oraya ait hissetmeye başladım, geçmişimden esen şiddetli rüzgâr hafifledi, bugün artık yalnızca topuklarımı serinleten bir esinti ve bu esintinin geldiği, vaktiyle benim de geldiğim, çok uzaklardaki delik o kadar küçüldü ki, oraya geri koşacak gücüm ve isteğim olsaydı bile delikten geçmek için postumu yüzmek zorunda kalırdım. Açık konuşayım, her ne kadar bu tür meselelerde teşbih kullanmayı tercih etsem de, açık söyleyeyim: Sizin maymunluğunuz, beyler –tabii arkanızda buna benzer bir şey bıraktıysanız–, benim olduğumdan daha uzak olamaz sizlere. Yine de yeryüzündeki herkesin topuğu kaşınır; küçük şempanzenin de, büyük Aşil’in de.

Her şeye rağmen sorunuz belki en dar kapsamda yanıtlayabilirim, üstelik bunu yapmaktan mutluluk duyuyorum.

İlk öğrendiğim şey tokalaşmaktı, tokalaşmak dürüstlük göstergesidir, o halde kariyerimin zirvesinde olduğum bugün o ilk tokalaşmaya dürüstçe anlatılanlar da eklenebilir. Bu, temelde akademiye bir katkı sağlamayacak, üstelik benden beklenenlerin ve istesem de

söyleyemeyeceklerimin çok gerisinde kalacaktır ama yine de eski bir maymunun insan dünyasına girip orada yerleşmek için izlediği rotayı gösterebilir. Fakat tabii kendimden tamamen emin ve uygar dünyanın bütün büyük varyete sahnelerinde sarsılmaz bir konuma sahip olmasaydım, bu anlatacaklarımın binde birini anlatamazdım:

Anavatanım Altın Sahili'dir. Nasıl yakalandığımı başkalarının anlattıklarından biliyorum. Ben akşam vakti bir sürünün ortasında koşa koşa su içmeye giderken, Hagenbeck şirketinden bir av grubu –bu arada grubun rehberiyle o günden beri rahat birkaç şişe kırmızı şarap devirmişliğim vardır– sahildeki çalılıklarda pusuya yatmıştı. Ateş edildi, tek vurulan bendim, iki kurşun isabet etmişti.

Bir tanesi yanağıma geldi; hafif bir yaraydı ama geride büyük, tüysüz, kırmızı bir iz bıraktı, ki bana o iğrenç, tamamen kel alaka, resmen bir maymun tarafından uydurulmuş olan Kızıl Peter adının takılmasının sebebi de budur, sanki beni, kısa süre önce kuyruğu titreten, az buçuk tanınan, terbiye edilmiş maymun Peter'den ayıran tek şey yanağımdaki kırmızı izmiş gibi. Ama bu ayrı bir konu.

İkinci kurşun kalçamın altına geldi. İşte o ağır bir yaraydı; bugün hâlâ hafif topallamamın nedeni de odur. Geçenlerde, gazetelerde benim hakkımda fikir beyan

eden onbinlerce tazıdan birinin makalesinde okudum: Maymun doğam tamamen bastırılmamışmış, bunun kanıtı da misafir geldiğinde o kurşunun yerini göstermek için hevesle pantolonumu indirmemmiş. Bu herifin yazı yazan elinin her bir parmağı tek tek koparılmalı. Ben, ben pantolonumu kimin önünde istersem indiririm, indirdiğimde de bakımlı bir kürkten ve bir yara izinden –burada belli bir amaçla belli bir kelime seçelim de yanlış anlama olmasın– hain bir kurşunun izinden başka bir şey bulamazlar. Her şey apaçık ortada, saklayacak bir şey yok; gerçek söz konusu olduğunda her yüce ruhlu kişi en kibar davranışları bir kenara bırakır. Buna karşılık o gazeteci misafir geldiğinde pantolonunu indirseydi manzara değişirdi ve ben, onun bunu yapmamasını bir sağduyu belirtisi saymak isterim. Ama o zaman o da incelik gösterip yakamdan düşsün.

O iki kurşundan sonra –ki bu noktada yavaş yavaş benim kendi anılarım başlıyor–, Hagenbeck buharlı gemisinin ara güvertesindeki bir kafeste uyandım. Dört tarafı kapalı bir tel kafes değildi bu; daha ziyade üç duvar bir sandığa tutturulmuştu, dolayısıyla sandık dördüncü duvarı oluşturunuyordu. Bütün alan ayakta durmak için fazla basık ve oturmak için fazla dardı. O yüzden sürekli titreyen, bükülmüş dizlerle çömeldim ve ilk başlarda muhtemelen kimseyi görmek istemediğim ve hep karanlıkta kalmak istediğim için yüzümü

sandığa döndüm; kafesin arkamda kalan çubukları etime batıyordu. Vahşi hayvanların ilk zamanlar bu şekilde tutulması avantajlı sayılır ve edindiğim tecrübeden sonra, insan açısından gerçekten de öyle olduğunu inkâr edemem.

Ama o sırada bunu düşünmüyordum. Hayatımda ilk kez çıkişsızdım, en azından tam karşımda değildi; tam karşımda birbirine tutturulmuş tahtalardan oluşan sandık duruyordu. Gerçi tahtalar arasında boydan boya uzanan bir yarık vardı ki onu ilk keşfettiğimde akılsızlıktan kaynaklanan mutlu bir feryatla selamlamıştım ama bu yarık kuyruğumu sokmama bile yetmiyordu ve bir maymunun var gücüyle dahi genişleteceğı gibi değildi.

Bana sonradan söylendiğine göre alışılmadık derecede az gürültü yapmışım, onlar da ya çok geçmeden gebereceğim ya da o ilk kritik dönemi atlatmayı başarırsam son derece terbiye edilmeye elverişli olacağım sonucuna varmışlar. O dönemi atlattım. Boğuk hıçkırıklarla ağlamak, acı içinde pire ayıklamak, bitkin bir halde Hindistan cevizi yalamak, kafamı sandık duvarına vurmak, biri yanıma geldiğinde ona dil çıkarmak: Yeni hayatımdaki ilk uğraşlarım bunlardı. Ama hepsinde tek bir duygu vardı: Çıkişsızlık. Tabii o zamanlar maymunca hissettiklerimi bugün insan kelimeleriyle ifade ediyor ve o nedenle çarpıtıyorum ama artık eski maymun gerçekliğime ulaşamayacak olsam da en azından

anlattıklarım o gerçeklik yönündedir, bundan kuşkunuz olmasın.

O güne dek bir sürü çıkış yolum olmuştu ve şimdi yoktu. Kapana kısılmıştım. Beni oraya çivileseler hareket özgürlüğüm bundan az olmazdı. Peki neden? Ayak parmakların arasındaki eti kaşıya kaşıya yırtsan sebebini bulamazsın. Arkanı kafes çubuğuna, çubuk seni ikiye ayırana dek bastırsan sebebini bulamazsın. Çıkışım yoktu ama onu yaratmalıyım, çünkü onsuz yaşayamazdım. Hep o sandık duvarın dibinde kalırsam eninde sonunda geberirdim. Ama Hagenbeck'te maymunların yeri sandık duvarın dibidir; o yüzden ben de maymun olmayı bıraktım. Bu berrak, güzel düşünce zincirini bir şekilde işkembeden bulmuş olmalıyım, çünkü maymun dediğin işkembesiyle düşünür.

Çıkış derken ne kastettiğimin tam anlaşılmasımı gibi bir endişem var. Bu sözü en sıradan ve eksiksiz anlamında kullanıyorum. Bilhassa özgürlük demiyorum. O büyük her yöne doğru özgürlük duygusunu kastetmiyorum. O duyguyu belki maymunken bilirdim ve onu özleyen insanlar tanıdım. Ama benim istediğim ne o zaman özgürlüktü ne de şimdi. Ayrıca: İnsanlar özgürlük konusunda genellikle kendilerini kandırırlar. Ve nasıl ki özgürlük en büyük duygulardan sayılıyorsa, ona tekabül eden yanılgı da yanılgıların en büyüklerinden. Varyetelerde sahneye çıkmadan önce sık sık akrobat

çiftleri yukarıda, tavandaki trapezlerde gösteri yaparken izlerdim. Savrulur, sallanır, zıplar, birbirlerinin kollarına süzülürlerdi; biri dişleriyle diğerini saçlarından tutardı. “İşte bu da insan özgürlüğü,” diye düşünürdüm, “keyfi hareket.” Ah o kutsal doğanın şakası! Maymun türü bu manzarayı görse, attığı kahkahalar karşısında hiçbir bina ayakta kalamazdı.

Hayır, özgürlük istemiyordum. Sadece bir çıkış, sağa, sola, nereye olursa olsun; başka bir talebim yoktu, bu çıkış sadece bir yanılgı da olabilirdi, talebim küçüktü, dolayısıyla kapılacağım yanılgı da daha büyük olmazdı. İlerlemek, ilerlemek! Yeter ki kollarım havada, sandık duvara yapışmış vaziyette hareketsiz durmaktan kurtulayım.

Bugün net bir biçimde görüyorum ki o büyük iç sükûnetim olmasa asla kurtulamazdım. Ve gerçekten belki de bugün olduğum her şeyi, ilk günlerden sonra gemide üstüme çöken o sükûnete borçluyum. Fakat yine o sükûneti de muhtemelen gemideki insanlara borçluydum.

Her şeye rağmen iyi insanlardı. Hantal adımlarının o zamanlar tavşan uykumda yankılanan sesini hatırlamaktan bugün hâlâ hoşlanırım. Her şeyi son derece yavaş yapmak gibi bir alışkanlıkları vardı. Biri gözlerini ovuşturacak olsa, elini askıdaki ağırlık gibi kaldırırdı. Şakaları kaba saba ama içtendi. Kahkahalarına kulağa

tehlikeli gelen ama hiçbir anlam taşımayan bir öksürük karışırdı. Ağzlarında daima tükürecek bir şey olurdu ve nereye tükürdükleri umurlarında değildi. Sürekli pirelerimin üstlerine zıplamasından yakınırdı ama bana bu yüzden asla ciddi şekilde kızmazlardı; kürkümde pire bulunduğunu ve pirelerin zıplayan hayvanlar olduğunu bilirlerdi, bunu kabul etmişlerdi. İşleri olmadığında bazen birkaçı etrafıma yarım daire şeklinde oturur, konuşmak yerine birbirlerine kuğurur, sandıkların üzerine yayılıp pipo içer, ben en küçük bir hareket yaptığımda dizlerine vururlardı; ara sıra içlerinden biri bir sopa alıp beni hoşuma gitmeyen bir yerimden gıdıkladı. Bugün o gemiyle bir seyahate çıkmak üzere davet edilsem muhakkak reddederdim ama eğer çıksaydım, o ara güvertede dalıp gideceğim anıların sadece çirkin anılar olmayacağı da muhakkak.

O insanların ortasında edindiğim sükûnet beni öncelikle her türlü kaçma teşebbüsünden uzaklaştırdı. Bugün geriye dönüp bakınca görüyorum ki, yaşamak istiyorsam bir çıkış bulmak zorunda olduğumu ama bu çıkışı kaçarak bulamayacağımı en azından sezmişim. Kaçmak mümkün müydü, bilmiyorum ama bence öyleydi; bir maymun için kaçmak daima mümkündür. Bugünkü dişlerimle fındık fıstık kırarken bile dikkatli olmam gerekiyor ama o zamanlar sanırım bir müddet uğraşsam kapının kilidini ısıra ısıra açmayı başarırdım.

Yapmadım. Zaten yapsam ne geçecekti elime? Daha kafamı dışarı uzattığım anda tekrar yakalanıp bu kez daha berbat bir kafese kapatılacaktım; ya da fark edilmeden başka hayvanların, mesela tam karşımdaki dev yılanların yanına kaçmayı başaracak ve onların sarıp sarmalamalarıyla can verecektim; hadi diyelim güverteye kadar çıkıp borda atlamayı başardım, o zaman da okyanusta kısa bir süre batıp çıktıktan sonra boğulup gidecektim. Nafile teşebbüsler. Öyle insan gibi hesap yapmasam da çevremin etkisiyle yapıyor gibi davranıyordum.

Hesap değil ama sakın sakın gözlem yapıyordum. İnsanların gelip geçişlerini izliyordum, hep aynı yüzler, aynı hareketler, öyle ki genellikle bana tek bir kişi varmış gibi geliyordu. Bu insan ya da insanlar rahatça dolaşıyorlardı. İçimde yavaş yavaş büyük bir amaç doğdu. Kimse bana, onlar gibi olursam kafesin kalkacağı konusunda söz vermedi. Bu tür görünüşte tutulması imkânsız sözler verilmez. Ama eğer tutulursa, sonradan o sözler de eskiden boş yere arandıkları yerde ortaya çıkarlar. Bu insanların beni çok imrendiren bir yanı yoktu. Daha önce bahsettiğim özgürlüğe taraftar olsaydım, kuşkusuz okyanusu bu insanların bulanık bakışlarında yakaladığım çıkışa tercih ederdim. Ne olursa olsun onları çok önceden beri, böyle şeyler düşünmeye başlamadan önce de gözlüyordum, biriken gözlemlerim beni sonradan belli bir yöne itti.

İnsanları taklit etmek çok kolaydı. Tükürmeyi daha ilk günlerde becerdim. Birbirimizin yüzüne tükürüp duruyorduk; aradaki tek fark, ben daha sonra yüzümü yalayarak temizlerken onların bunu yapamamasıydı. Çok geçmeden ihtiyar gibi pipo içer oldum, bir de başparmağımı piponun ağzına bastırdım mı bütün ara güverte tezahürat ediyordu; yalnızca boş ve dolu pipo arasındaki farkı uzun bir süre anlayamadım.

Benim için en zoru içki şişesiydi. Kokusu beni mahvediyordu, var gücümle kendimi zorluyordum ama kendimi aşana kadar haftalar geçti. Bendeki bu içsel gücü insanlar tuhaf bir şekilde her şeyimden fazla ciddiye aldılar. O insanları anılarımda da birbirinden ayırmıyorum ama biri vardı ki sürekli geliyordu, tek başına ya da arkadaşlarıyla, gece gündüz, farklı saatlerde; şişeyle önümde durup bana ders veriyordu. Beni anlamıyor, varoluşumun bilmecesini çözmek istiyordu. Yavaş hareketlerle şişeyi açıyor, sonra da anlayıp anlamadığımı görmek için yüzüme bakıyordu; itiraf edeyim, ben de ona vahşi, telaşlı bir dikkatle bakıyordum; bütün yerkürede hiçbir insan öğrenci böyle bir insan öğretmen bulamaz; şişeyi açtıktan sonra ağzına götürüyordu, bense bakışlarımla onu gırtlığına kadar takip ediyordum; başını sallıyor, benden memnun kalıyor ve şişeyi dudaklarına yerleştiriyor, bense yavaş yavaş öğrenmenin sevinciyle çığlıklar atarak enine boyuna,

gelişigüzel kaşınıyorum; adam seviniyor, şişeyi ağzına dayayıp bir yudum alıyor, bense onu taklit etme konusunda sabırsız ve ümitsiz, kafesimde üstümü kirletiyorum, bu da yine adamı son derece memnun ediyor; ve şimdi, şişeyi kendinden uzaklaştırıp sonra hızla tekrar ağzına götürüyor, öğretmek için iyice arkaya eğilerek, bir dikişte içiyor. Bense içimdeki fazlasıyla büyük istekten bitkin düşerek daha fazla takip edemiyor ve güçsüz vaziyette tellere asılıp kalıyorum, bu sırada adam göbeğini kaşıyıp sırtarak teorik dersi bitiriyor.

Derken pratik alıştırma başlıyor. Teorik kısımdan yeterince yorulmuş değil miyim? Evet, fazlasıyla yoruldum. Bu benim kaderimin bir parçası. Yine de uzatılan şişeyi elimden geldiğince sıkı kavıyorum, titreyerek açıyorum, başarinca içimde yavaş yavaş yeni bir güç ortaya çıkıyor, şişeyi orijinalinden ayırt edilmeyecek şekilde kaldırıyorum, ağzıma götürüyorum ve... Ve tiksintiyle fırlatıyorum, tiksintiyle, hem de boş olduğu ve içini sadece içkinin kokusu doldurduğu halde, tiksintiyle yere fırlatıyorum. Öğretmenimi üzerek, kendimi daha da fazla üzerek; şişeyi fırlatıp attıktan sonra kusursuz bir biçimde göbeğimi kaşıyıp bir yandan sırtımayı ihmal etmemem ne onu teselli ediyor ne de beni.

Dersler genellikle böyle geçiyordu. Yalnız öğretmenin hakkını teslim edeyim: Bana kızmıyordu; gerçi ara sıra yanan piposunu kürküme tutuyor ve zorlukla

ulaşılabildiğim bir yer tutuşmaya başlıyordu ama sonra orayı yine kendi kocaman, iyi eliyle söndürüyordu; bana kızmıyordu, maymun doğasına karşı aynı safta mücadele ettiğimizi ve işin bana düşen kısmının daha zor olduğunu görüyordu.

İşte o nedenle, bir akşam büyük bir seyirci topluluğunun önünde –belki de şenlik vardı, gramofon çalıyor, insanların arasında bir subay geziniyordu– evet işte o akşam, bana bakılmadığı sırada, kafesimin önüne farkında olmadan bırakılmış içki şişesini alıp topluluğun gittikçe artan dikkati eşliğinde usulünce açmam, ağzıma götürmem ve hiç duraksamadan, dudaklarımı büzmeden, kırk yıllık ayyaş edasıyla, gözlerimi devirerek, gırtlığımı titreterek, gerçekten ve dürüstçe dibine kadar içmem hem onun hem de benim için büyük bir zafer oldu; üstelik şişeyi de ümitsiz biri gibi değil, bu işin ustası gibi fırlattım, gerçi göbeğimi kaşımayı unuttum ama buna karşılık, kendimi tutamadığımdan, içimden geldiğinden, duyularım sarhoş olduğundan, ağızımdan insan sesiyle kısa ve güzel bir “Merhaba!” çıkıverdi, bu seslenişle insan topluluğuna geçiş yapmış oldum ve seslenişimin yankısını –“Duydunuz mu, konuşuyor!”– her yanından ter akan vücudumda bir öpücük gibi hissettim.

Tekrar ediyorum: İnsanları taklit etmek bana cazip gelmiyordu; bir çıkış aradığım için taklit ediyordum,

başka bir sebeple değil. Kazandığım o zaferle de çok bir şey yapmış sayılmazdım. Sesim hemen tekrar gitti, ancak aylar sonra geri geldi; içki şişesinden duyduğum tiksinti daha da arttı. Ama artık yönüm bir daha değişmemek üzere belli olmuştu.

Hamburg'da ilk hayvan terbiyecisine teslim edildiğimde çok geçmeden önümde iki seçenek olduğunu anladım: hayvanat bahçesi ya da varyete. Hiç tereddüt etmedim. Kendi kendime dedim ki: Varyeteye girmek için canını dişine tak, çıkış bu; hayvanat bahçesi yeni bir tel kafesten başka bir şey değil, oraya girersen yitip gidersin.

Ve öğrendim beyler. Ah, mecbursanız öğreniyorsunuz, bir çıkış istiyorsanız öğreniyorsunuz; paldır küldür öğreniyorsunuz. Kendini bir kırbaçla kontrol ediyor, en küçük bir dirençle karşılaşınca yine kendini parçalıyor. Maymun doğası yuvarlanarak, süratle içimden çıkıp gitti, öyle ki ilk öğretmenim bu yüzden neredeyse bizzat maymuna döndü, çok geçmeden dersleri bırakıp bir sanatoryuma yatırılmak zorunda kaldı. Neyse ki kısa sürede taburcu oldu.

Ama bir sürü öğretmen harcadım; hatta bazıları-
nı eşzamanlı olarak. Becerilerimden daha bir emin olunca, toplum kaydettiğim ilerlemeleri takip etmeye ve geleceğim parlamaya başlayınca, kendim öğretmenler tuttum, onları birbirini takip eden beş odaya

yerleştirdim ve hiç durmadan bir odadan diğesine zıplayarak hepsinden aynı anda eğitim aldım.

Ah o ilerlemeler! O bilim ışınlarının uyanmakta olan beyne dört bir yandan işleyişi! Inkâr etmiyorum: Bana mutluluk verdi. Ama şunu da itiraf edeyim: Bunlara gereğinden fazla değer vermiş değilim, o zaman vermiyordum, hele şimdi hiç vermiyorum. Yeryüzünde benzeri görülmemiş bir çabayla Avrupalıların ortalama eğitimine ulaştım. Bu belki tek başına hiçbir şey değil ama kafesten çıkmama yardımcı olduğu ve bana bu özel çıkışı, insani çıkışı sağladığı için yine de bir şey. Mükemmel bir Almanca deyim vardır: Tabanları yağlamak. Ben de öyle yaptım, tabanları yağladım. Özgürlüğü seemeyeceğim düşünülecek olursa, başka yolum yoktu.

Gelişimime ve bu gelişimin bugüne kadarki amacına bakınca ne şikâyet ediyor ne de memnun oluyorum. Ellerim ceplerimde, masamda bir şarap şişesi, sallanan koltukta yarı yatar yarı oturur vaziyette, pencereden dışarı bakıyorum. Misafir geldiğinde gerektiği gibi karşılıyorum. Ön odada menajerim oturuyor; zili çaldığımda gelip söylediklerimi dinliyor. Neredeyse her akşam gösteri var ve başarının doruklarındayım. Gece geç saatte davetlerden, bilim cemiyetlerinden, samimi toplantılardan eve döndüğümde, küçük, yarı eğitilmiş bir dişi şempanze beni bekliyor ve onunla maymun

usulü keyif ediyorum. Gündüz onu görmek istemiyorum, çünkü onun bakışlarında terbiye edilmiş ama kafası karışık hayvanların deliliği var, bunu bir tek ben fark ediyor ve kesinlikle katlanamıyorum.

Ne olursa olsun, genel anlamda istediğim her şeye ulaştım. Gösterdiğim çabaya değmediği söylenemez. Bu arada hiçbir insanın hükmünü istemiyorum, tek istediğim bilgi aktarmak, yalnızca rapor ediyorum ve size de akademinin değerli üyeleri, sadece rapor ettim.

Çin Seddi Yapılırken

Çin Seddi en kuzey ucunda tamamlanmıştı. İnşaat güneydoğu ve güneybatıdan ilerleyerek orada birleşmişti. Bu parçalı inşa sistemi küçük ölçekte iki dev işçi ordusunun, doğu ve batı ordularının içinde de kullanıldı. Şöyle ki, yaklaşık yirmi işçiden oluşan gruplar oluşturuldu; bunlar yaklaşık beş yüz metre uzunluğunda bir duvar parçasını tamamlıyor, başka bir grup da ters yönden aynı uzunlukta bir parça yapıyordu. Fakat birleşme gerçekleştikten sonra inşaat bu bin metrelik duvarın sonundan devam etmiyor, onun yerine işçi grupları duvar yapmak üzere bambaşka bölgelere gönderiliyordu. Tabii böylelikle bir sürü büyük boşluk oluştu, bunlar sonradan yavaş yavaş, hatta bazıları seddin inşasının tamamlandığı ilan edildikten sonra dolduruldu. Hatta hiç kapatılmamış boşluklar bile olabilir, gerçi bu muhtemelen sedde dair bir sürü efsane arasında yer alan ve duvarın uzunluğu nedeniyle en azından tek

tek insanların kendi gözleri ve kendi ölçütleriyle doğrulamayacakları bir iddia.

İlk etapta, seddi bir bütün halinde ya da en azından iki ana parça halinde inşa etmenin her açıdan daha avantajlı olduğu düşünülebilir. Genel olarak yayıldığı ve bilindiği üzere bu duvar, kuzey kavimlerinden koruması amacıyla tasarlanmıştı. Oysa böyle boşlukları olan bir duvar nasıl koruyabilir? Böyle bir duvar korumamakla kalmaz, duvarın kendisi de sürekli tehlike altındadır. Bu ıssız bölgelerde terk edilmiş duvar parçaları göçebeler tarafından her an kolayca yıkılabilir; özellikle de seddin inşasından ürken bu göçebeler akıl almaz bir hızla, çekirgeler misali yer değiştirdikleri ve bu nedenle belki de inşaattaki ilerlemelere biz işçilerden daha hâkim oldukları için. Yine de inşaat bundan farklı şekilde yürütülemezdi. Bunu anlamak için şunu düşünmek gerek: Bu duvar yüzyıllar boyunca koruma sağlamalıydı, dolayısıyla son derece özenli bir inşa çalışması, bilinen bütün çağların ve kavimlerin inşaat bilgisinin kullanılması, işçilerin sürekli bir kişisel sorumluluk duygusu taşımaları bu işin olmazsa olmaz ön koşuluydu. Daha adi işlerde halktan yevmiyeli acemiler, erkekler, kadınlar, çocuklar, iyi para için başvuran herkes kullanılabilirdi ama dört yevmiyelinin idaresi için bile akıllı başında, inşaat eğitimi almış, orada ne yapıldığını ta kalbinin derinlerinde hissetmeye muktedir bir adama ihtiyaç

vardı. Verim ne kadar yüksek olursa gereklilikler o kadar artar. Ve gerçekten de elde böyle adamlar mevcuttu, gerçi sayıları bu inşaatın tüketebileceği kadar değildi ama yine de epey fazlaydı.

Bu işe, hafife alarak girilmiş değildi. İnşaat başlamadan elli yıl önce, etrafı duvarla çevrilecek olan bütün Çin'de inşaat ustalığı, bilhassa duvarcılık, en önemli ilim ilan edilmiş ve diğer her şey bununla ilişkisi ölçüsünde tasvip edilir olmuştu. Küçükken, daha bacaklarımızın üzerinde duramazken, öğretmenimizin bahçesinde çakıl taşlarından bir tür duvar yapmak zorunda olduğumuzu çok iyi hatırlıyorum; öğretmen cüppesini tutarak duvara doğru koşmuş, tabii bütün taşları dağıtmış ve bizi yaptığımız duvarın zayıflığı nedeniyle öyle bir azarlamıştı ki, ağlaya ağlaya çil yavrusu gibi dağılıp anne babalarımızın yanına koşmuştuk. Küçük bir olay ama çağın ruhunu özetliyor.

Benim şansım, yirmi yaşındayken en alt seviyedeki okulun en üst seviyedeki sınavını verdiğimde duvarın inşasının yeni başlamış olmasıydı. Şans diyorum, çünkü daha önce alabildikleri eğitimin en üst düzeyine ulaşanlar bilgileriyle ne yapacaklarını yıllarca bilemediler, kafalarında en muhteşem inşaat planlarıyla boş boş sağda solda sürttüler ve gruplar halinde sefil oldular. Fakat en sonunda, en alt seviyede de olsa usta-başı olarak inşaata girenler, hakikaten buna layıktılar.

Bunlar, bu inşaat üzerine çok düşünmüş ve düşünmeyi bırakmayan, temele koydukları ilk taşla birlikte kendilerini inşaatla bütünleşmiş hisseden duvarcılardı. Ama tabii bu tür duvarcılar en esaslı işi çıkarma hırsının yanı sıra, en sonunda seddi bir bütün halinde görme konusundaki sabırsızlık da teşvik ediyordu. Yevmiyeli adam bu sabırsızlığı bilmez, onun tek motivasyonu alacağı paradır; oysa en üst seviyedeki ustabaşılar, hatta orta seviyedeki ustabaşılar bile duvarın dört bir yanda yükselişini, zihinlerini bununla güçlü tutmalarına yetecek kadar görürler. Oysa son derece küçük görevlerinin zihnen çok ötesinde olan, alt seviyedeki adamlar için başka tedbirler alınmalıydı. Mesela onlara kuş uçmaz kervan geçmez dağlık bir bölgede, evlerinden yüzlerce mil uzakta, aylarca ve hatta yıllarca taş üstüne taş koyarak duvar ördürülemezdi; böyle hummalı ama uzun bir insan yaşamında hedefe götürmeyen bir çalışmanın sonuçsuzluğu onları ümitsizliğe sürükler ve her şeyden önce iş için daha değersiz kıldırı. O nedenle parçalı inşa sistemi seçildi. Beş yüz metre aşağı yukarı beş yılda bitirilebiliyor, ondan sonra tabii ustabaşılar bitap düşüyor, kendilerine, inşaata, dünyaya olan bütün güvenlerini yitiriyorlardı. Dolayısıyla daha bin metrelik duvarın birleşme şenliğinin mutluluğunu yaşarken çok, çok uzaklara gönderiliyor, bu seyahat boyunca yer yer duvar parçalarının yükseldiğini görüyor, onlara

madalya takan daha üst seviyedeki ustabaşlarının bölgelerinden geçiyor, ülkenin derinlerinden akın eden yeni işçi ordularının sevinç nidalarını duyuyor, inşaat iskelesi yapımında kullanılacak ormanların yerle bir edildiğini görüyor, dağların ufalanarak duvar için gereken taşlara dönüşmesine şahit oluyor, kutsal yerlerde sofuların duvarın tamamlanması için söyledikleri ilahileri dinliyorlardı. Bütün bunlar sabırsızlıklarını yatıştırıyordu. Belli bir süre geçirdikleri evlerindeki sakin hayat onlara güç veriyor, bütün işçilerin içinde yer aldığı manzara, anlattıklarını dinleyenlerin kapıldıkları inanç dolu huşu, basit, sakin ülke insanının duvarın gelecekte biteceğine olan güveni, bütün bunlar ruhun tellerini geriyordu. İşte o zaman, ilelebet ümit içindeki çocuklar gibi evlerinden ayrılıyorlar, halk için yaptıkları işe geri dönme arzuları zapt edilemez hale geliyordu. Gerekenden daha erken yola çıkıyorlar, köyün yarısı uzun mesafeler boyunca onlara eşlik ediyordu. Bütün yollarda gruplar, flamalar, bayraklar oluyordu; ülkelelerinin ne denli büyük, zengin, güzel ve sevmeye değer olduğunu daha önce hiç görmemişlerdi. Her köylü, kendisi için koruyucu duvar örülen, sahip olduğu her şeyle ve bütün benliğiyle, hayatı boyunca bunun için teşekkür eden bir kardeşti. Birlik! Birlik! Göğüs göğüse, halkın çember dansı, kanın vücudun kısır dolaşım sisteminde sıkışıp kalmaması, onun yerine tatlı tatlı

süzülerek ve en sonunda yine geri dönerek sonsuz Çin'i dolaşması.

Bütün bunlar parçalı inşa sistemini makul hale getiriyordu ama sistemin farklı sebepleri de vardı. Bu meselemin üzerinde böylesine durmamda bir tuhafılık yok; ilk bakışta çok önemsiz görünse de seddin inşasının temel meselesi bu. O devrin düşünce ve olaylarını aktarmak ve anlaşılır kılmak istiyorsam, bu meseleyi ne kadar kurcalasam az.

Öncelikle şunu söylemeliyiz ki, o zamanlar Babil Kulesi inşaatındaki emeğin gerisinde kalmayan, diğer yandan Tanrı'nın beğenisi açısından, en azından insan hesabına göre, o kulenin tam aksini temsil eden bir çalışma yapıldı. Bundan söz ediyorum, çünkü inşaatın ilk zamanlarında bir bilgin, bu karşılaştırmaları son derece esaslı şekilde yaptığı bir kitap yazdı. Bu kitapta, Babil Kulesi inşaatının tamamlanamayışının kesinlikle iddia edilen sebeplerle olmadığını ya da en azından bu bilinenler arasında birincil sebeplerin bulunmadığını kanıtlamaya çalıştı. Kanıtları sadece söylenenlerden ve yazılanlardan oluşmuyordu, bizzat yerinde incelemelerde bulunmuş ve temelin zayıflığı sebebiyle inşaatın başarısız olduğunu, eninde sonunda başarısız olacağını keşfetmişti. Oysa bu yönden bizim devrimiz o çok gerilerde kalan devirden çok üstündü. Çağımızın hemen her eğitilmiş adamının mesleği duvarcılıktı ve

hiçbiri temel atma konusunda yanılmazdı. Ama bilgi-
nin kastettiği kesinlikle bu değildi; o, insanlık tarihinde
ilk kez bu seddin yeni bir Babil Kulesi için sağlam bir
temel oluşturacağını iddia ediyordu. Yani önce duvar,
sonra kule yapılmalıydı. O zamanlar bu kitap herkesin
elindeydi ama itiraf edeyim, adamın bu kule inşasını
nasıl düşünmüş olduğunu bugün hâlâ tam olarak an-
lamış değilim. Bir çember bile oluşturmayan, ancak bir
tür çeyrek ya da yarım çember oluşturan bir duvar nasıl
olacaktı da bir kuleye temel teşkil edecekti? Bu ancak
teorik anlamda kastedilmiş olabilirdi. Ama o zaman,
yüzbinlerce insanın emeğinin ve hayatının sonucu ve
gerçek bir şey olan bu duvar ne işe yarayacaktı? Ayrıca
neden kitapta kulenin, belirsiz de olsa planları çizilmiş
ve bu yeni, güçlü eserde halkın gücünün nasıl birleşti-
rileceği en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştı?

O zamanlar –bu kitap sadece bir örnek– çok kafa ka-
rışıklığı vardı ki muhtemelen bunun sebebi tam da bir
sürü insanın bir amaçta toplanmaya çalışmasıydı. İnsan
denen varlık özünde uçarıdır, doğası havada uçan toza
benzer, elinin kolunun bağlanmasına katlanamaz; ken-
di kendini bağlarsa da çok geçmeden deli gibi kelep-
çeleri çekiştirmeye başlayıp duvarı, zincirleri ve kendini
paramparça ederek gökyüzünde dört bir yana dağıtır.

Bu duvarın inşasına aykırı sayılabilecek fikirlerin
bile, yönetimin parçalı inşa kararında göz ardı edil-

memiş olması mümkün. Biz –burada birçok kişi adına konuşuyorum– en üst yönetimin talimatlarını zar zor uygulamaya çalışırken aslında kendimizi tanıdık ve bir yönetim olmadan, o büyük bütünün içindeki küçücük görevimize ne okulda edindiğimiz bilgilerin ne de insan aklımızın yeteyeceğini anladık. Yönetim odasında –bu odanın nerede olduğunu ve orada kimin oturduğunu sorduğum kimse bilmiyordu, hâlâ da bilinmiyor–, o odada muhtemelen bütün insan düşünceleri ve istekleri, karşısında da insan hedefleri ve icraatları dönüp duruyordu. Pencereden de tanrısal dünyaların ışığı vuruyordu yönetimdekilerin planlar çizen ellerine.

İşte bu yüzden yönetimin, eğer cidden isteseydi de, bütün halinde bir duvar inşası karşısındaki zorlukları aşamayacağını dürüst bir gözlemci anlayamayacaktır. Dolayısıyla geriye kalan tek çıkarım, yönetimin amacının parçalı inşa olması. Ama parçalı inşa yalnızca mecburi bir çözümdü ve maksada uygun değildi. O halde geriye kalan çıkarım, yönetimin maksada uygun olmayan bir şey istemesi. Tuhaf bir çıkarım doğrusu! Kuşkusuz öyle ama öte yandan kendince birtakım gerekçeleri var. Bugün bu konuda konuşmanın belki herhangi bir tehlikesi yok. O zamanlar ise birçok kişinin, hatta en iyilerin bile gizli düsturu şuydu: Bütün gücünle yönetimin talimatlarını anlamaya çalış ama sadece belli bir yere kadar, oradan sonra kafa yormayı bırak. Çok

mantıklı bir düstur ki sonraları sık sık tekrarlanan bir karşılaştırmada başka bir yorumu da var: Kafa yormayı bırak ama sana zarar vereceği için değil, zaten bunun sana zarar vereceği de kesin değil. Burada ne zarardan ne de zararsızlıktan söz edilebilir. Senin durumun, nehrin ilkbahardaki haline benzer. Nehir yükselir, güçlenir, uzun kıyılarındaki toprağı daha güçlü besler, varlığını denize kadar korur, deniz için daha değerli ve makbul hale gelir. –Yönetimin talimatlarına bu noktaya kadar kafa yor.– Ama ondan sonra taşar, sınırlarını ve şeklini kaybeder, aşağı doğru akışını yavaşlatır, amacına ters biçimde karada küçük denizler oluşturmaya çalışır, tarlalara zarar verir ama bu genişlikte de uzun süre kalmaz, tekrar kıyılarına çekilir ve hatta bir sonraki sıcak mevsimde feci şekilde kurur. İşte yönetimin talimatlarına kafa yormada bu kadar ileri gitme.

Bu karşılaştırma seddin inşası sırasında olağanüstü isabetli olsa da şu anda anlattıklarım çerçevesinde en azından sınırlı bir geçerlilik taşıyor. Benim incelemem tarihsel; çoktan dağılmış fırtına bulutlarında artık şimşek çakmıyor ve bu nedenle ben parçalı inşa için, o zamanlar insanların yetindiklerinin ötesinde bir açıklama arayabilirim. Düşünme yeteneğimin bana çizdiği sınırlar yeterince dar ama içinde gezilecek alan sonsuz.

Çin Seddi kime karşı koruyacaktı? Kuzey kavimlerine karşı. Benim anavatanım Güneydoğu Çin'dir. Hiçbir

kuzey kavmi orada bizim için tehdit değildir. Bu kavimleri yaşlıların kitaplarında okuruz; doğalarına uygun olarak yaptıkları zulüm, huzur dolu çardağımızda iç geçirmemize neden olur. Sanatçıların aslına uygun resimlerinde o lanetli yüzlerini, açılmış ağızlarını, sivri dişlerle bezeli çenelerini, ağzında parçalayıp öğütmek üzere, senin varını yoğunu yağmalamaya hazır, kısılmış gözlerini görürüz. Çocuklar yaramazlık yaparlarsa bu resimleri gösteririz, onlar da ağlayarak boynumuza atılırlar. Ama bu kuzey kavimleri hakkında başka bir şey bilmeyiz. Onları görmedik ve köyümüzde kalsak hiçbir zaman görmeyiz, vahşi atlarını dosdoğru bize doğru sürüp saldırsalar bile, ülke fazlasıyla büyük olduğundan bize kadar gelemeyiz, boş yere koşturmuş olurlar.

Peki durum böyleyse, neden evimizi barkımızı, nehrimizi ve köprülerimizi, anamızı babamızı, gözü yaşlı eşimizi, eğitime muhtaç çocuklarımızı bırakıp uzak şehirdeki okula gidiyoruz da aklımız daha da uzakta, kuzeydeki duvarda oluyor? Niçin? Bunu yönetime sorun. O bizi tanır. Çok büyük endişeler taşıyan yönetim küçük zanaatımızı bilir, bizi basık kulübemizde toplanırken izler ve evin erkeğinin akşam vakti ailesini etrafına toplayıp okuduğu duayı dinler, bu hoşuna gider ya da gitmez. Ve eğer yönetim hakkında böyle bir düşünce öne sürmeme izin varsa, şunu söylemeliyim ki bence yönetim daha önce kuruldu, mesela yüksek mevkideki

mandarinler* gibi bir araya gelmedi; mandarinler, güzel bir sabah rüyasının etkisiyle alelacele bir oturma düzenleyip alelacele karar alır, sonra da bu kararları duyurmak için akşam vakti davullarla halkı yataktan kaldırırlar, alınan karar sadece bir tanrı şerefine fener alayı düzenlemek de olabilir ki bu tanrı dün beylerin yüzüne gülmüşken, yarın, fenerler söner sönmez, karanlık bir köşede onları pataklayacaktır. Yönetim daha ziyade öteden beri vardır, aynı şekilde seddin inşası kararı da. Buna sebep olduğunu sanan masum kuzey kavimleri ve bunun emrini verdiğini sanan saygıdeğer, masum imparator... Biz seddin inşaatında çalışanlar başka türlü olduğunu bilir ve susarız.

Ben ta o zamanlar, seddin inşası sırasında ve ayrıca sonrasında da, bugüne dek, neredeyse sadece karşılaştırmalı kavimler tarihiyle meşgul oldum –sırf bu yolla adeta kalbine inilebilecek belli meseleler vardır– ve bunu yaparken, biz Çinlilerin halka ve devlete dair bazı kurumlar hakkında eşsiz bir netliğe, bazılarında ise eşsiz bir belirsizliğe sahip olduğumuzu keşfettim. Özellikle bu ikinci durumun izini sürmek bana daima cazip geldi, hâlâ da geliyor ve seddin inşası da temelde bu meselelerle bağlantılıdır.

Ne olursa olsun, en belirsiz kurumlarımızdan biri imparatorluktur. Tabii Pekin’de, özellikle saray çevresinde

* Çin İmparatorluğu’nda üst düzey bürokratlara verilen ad. (yay.n.)

bu konuda belli bir netlik vardır; o da gerçek olmaktan ziyade görünüşte. Yüksekokullardaki kamu hukuku ve tarih öğretmenleri de bu konularda son derece eğitilmiş olduklarını ve bu bilgileri öğrencilere aktarabileceklerini ileri sürerler. Daha alt kademe okullara inildikçe kolayca anlaşılacağı üzere kişilerin kendi bilgilerinden duydukları şüphe azalır ve eksik eğitim, yüzyıllardır yerleşmiş, ebedi gerçekliğinden hiçbir şey yitirmemiş ama bu sis ve pusta aynı şekilde ebediyen meçhul kalacak birkaç öğreti etrafında dalgalanarak yükselir.

Fakat bana göre özellikle imparatorluk konusu, imparatorluğun son dayanaklarını bulduğu halka sorulmalı. Tabii ben burada yine sadece kendi doğup büyüdüğüm yerden söz edebilirim. Tarla tanrıları ve onlara bütün yıl çok çeşitli ve güzelce hizmet haricinde aklımız fikrimiz sadece imparatordadır. Ama şimdikiinde değil; aslında onu tanısaydık ya da hakkında bir şeyler bilseydik, şimdikiinde olurdu. Biz elbette –içimizdeki tek merak– bir şeyler öğrenmeye gayret ettik ama kulağa çok tuhaf gelse de herhangi bir şey öğrenmek mümkün değildi, ne ülkenin büyük bölümünü kat eden hacıdan, ne yakın, ne uzak köylerden, ne bizim küçük ırmaklarımızın yanında kutsal nehirlerden de geçen gemicilerden. Çok şey duyuyor ama çok şeyden hiçbir şey öğrenemiyorduk.

Ülkemiz o kadar büyüktür ki, onun büyüklüğüne hiçbir masal erişemez, üstünü kaplamaya gökyüzü

yetmez ve Pekin sadece bir noktadır, imparatorluk sarayı ise noktacı. Buna karşın imparatorluk makamı dünyanın bütün katlarından yüksektedir. Oysa yaşayan imparator bizim gibi bir insandır; tıpkı bizim gibi, belki zengin işi ama muhtemelen dar ve kısa bir yatakta yatar. Bizim gibi o da bazen kolunu bacağını uzatır ve çok yorgun olduğunda zarif ağzını açarak esner. Ama bunu nasıl öğrenebiliriz ki –binlerce mil güneyde–, neredeyse Tibet dağları sınırındayız. Ayrıca her haber, bize ulaşsaydı bile o kadar geç ulaşırdı ki, çoktan bayatlamış olurdu. İmparatorun çevresinde ısıllı ısıllı ve yine de karanlık bir saraylı yığını vardır –hizmetçiler ve arkadaşlar kılığında kötülük ve düşmanlık–; bu, imparatorluğun karşı dengesidir ve sürekli zehirli oklarla imparatoru teraziden atmaya çalışmakla meşguldür. İmparatorluk ölümsüzdür ama imparator tek başına düşer ve devrilir, bütün bir hanedan bile en sonunda çöker ve tek bir hırıltıyla son nefesini verir. Halk bu mücadele ve acıları hiçbir zaman öğrenmez; onlar geç kalanlar gibi, şehrin yabancıları gibi tıklım tıklım dolu yan sokakların sonunda durur, pazar meydanının ortasında efendilerinin idamı gerçekleşirken sakın sakın yanlarında getirdikleri kumanyayı yerler.

Bu ilişkiyi çok güzel ifade eden bir efsane vardır. Denilir ki, imparator sana, bir tek kişiye, bu zavallı tebaasına, bu imparatorluk güneşinden en uzağa kaçmış

ufacık gölgeye, ölüm döşeğinden tam da sana bir mesaj yolladı. Ulağı yatağın yanına diz çöktürdü ve mesajı kulağına fısıldadı; bunu o kadar önemsiyordu ki, ondan da duyduğu şeyi kendi kulağına geri fısıldamasını istedi. Başını sallayarak söylenenin doğruluğunu onayladı. Ve ölümünü izlemeye gelen herkesin önünde – aradaki bütün duvarlar yıkılmıştır ve göz alabildiğine ileriye ve yukarıya uzanan dış merdivende imparatorluğun ileri gelenleri çember halinde durmaktadırlar–, bütün bu insanların önünde ulağı gönderdi. Ulak derhal yola çıktı; güçlü, yorulmak nedir bilmeyen bir adam, bir sağ kolunu bir sol kolunu öne uzatarak kalabalığın arasından kendine yol açıyor, dirençle karşılaştı mı güneş işareti olan göğsünü gösteriyor, başka kimsenin yapamayacağı şekilde kolayca ilerliyor. Ama kalabalık o kadar büyük ki; meskenler bitmek bilmiyor. Önünde boş alan açılrsa nasıl da uçardı, sen de çok geçmeden kapıda onun yumruğunun harikulade vuruşunu duyardın. Ama onun yerine adeta boş yere cırpınıyor; daha hâlâ sarayın en iç kısmındaki odalardan geçmeye çalışıyor, bunu asla başaramayacak ve başarsa bile hiçbir şey kazanılmış olmayacak; daha merdivenleri inme mücadelesi verecek ve başarsa bile hiçbir şey kazanılmış olmayacak; avlular arşınlanacak, avlulardan sonra ilkini çepeçevre kuşatan ikinci saray, tekrar merdivenler ve avlular, sonra yine bir saray, bu böyle binlerce

yıl sürecektir; en sonunda en dış kapıya geldiğinde –ki bu asla, asla olamaz– önünde dünyanın ortası, ağzına kadar kendi tortusuyla dolu başkent uzanıyor olacak. Kimse buraya giremez, hele bir ölünün mesajıyla. Sensesi akşam olurken pencerede oturmuş, bunun hayalini kuruyorsun.

Halkımızın imparatora bakış açısı işte aynen böyle, böylesine umutsuz ve umut doludur. Hangi imparatorun yönetiminde olduğunu bilmez, hatta hanedanın adı konusunda bile şüpheler vardır. Okulda bu tür bir sürü şey sırayla öğrenilir ama bu konudaki genel güvensizlik o kadar büyüktür ki, en iyi öğrenciyi bile içine çeker. Çoktan ölmüş imparatorlar bizim köylerimizde tahta çıkarılır ve artık sadece şarkılarda yaşayan bir tanesi kısa süre önce bir ferman çıkarmıştır, rahip de onu sunağın önünde yüksek sesle okur. En eski tarihimizin meydan muharebelerinde ancak şimdi çarpışılır ve komşu haber getirmek için alev alev yanan yüzüyle senin evine dalar. İpek yastıkların üzerinde semirip duran, kurnaz saray erkânı tarafından soylu geleneklere yabancılaştırılan, iktidar hırsıyla şişen, hırsla şahlanan, zevkusefa içinde yayıldıkça yayılan imparatorluk kadınları, sürekli yeniden cürüm işlerler. Ne kadar zaman geçerse, renkler o kadar korkunç parlar ve günün birinde bütün köy acı bir feryatla, imparatoriçenin yüzyıllar önce kocasının kanını lıkır lıkır içtiğini öğrenir.

Halk eski hükümdarlarla işte böyle meşgul olur ama halihazırdakileri ölülerin arasına karıştırır. İnsan ömründe bir kez, tek bir kez olsun taşrayı gezen bir imparatorluk memuru tesadüfen köyümüze gelince, yönetenler adına birtakım taleplerde bulununca, vergi listelerini inceleyince, okuldaki derslere girince, rahibe ne yapıp ettiğimizi sorunca ve ardından, tahtirevanına binmeden önce her şeyi etrafına toplanan ahaliye uzun nasihatler halinde özetleyince, bütün yüzlerde bir gülümseme dolaşır, birisi gizlice diğerine bakar ve memur tarafından görülmemek için çocuklarına doğru eğilir. Nasıl olur, diye düşünür ahali, yaşayan birinden söz eder gibi bir ölüden söz ediyor, bu imparator çoktan öldü, hanedan çöktü, memur bey bizimle dalga geçiyor, biz de onu kırmamak için farkında değilmiş gibi yapıyoruz. Oysa biz sadece şu anki beyimize ciddi ciddi boyun eğriz, çünkü diğer her şey günah işlemek anlamına gelir. Ve memurun tahtirevanı hızla oradan uzaklaştıktan sonra, çoktan parçalanmış kül kavanozundan kendi isteğiyle çıkan biri ayağını yere vurarak kendini yönetici ilan eder.

Benzer şekilde bizde insanlar devletteki büyük değişikliklerden, çağın savaşlarından da genelde pek az etkilenirler. Gençliğimdeki bir olayı hatırlıyorum. Bize komşu ama yine de çok uzak bir köyde isyan çıkmıştı. Sebeplerini hatırlamıyorum, önemli de değil, o köyde

isyan için her sabah yeni bir sebep bulunur, heyecanlı bir ahali vardır. İşte o zaman da isyancıların el ilanı, köyden geçen bir dilenci vasıtasıyla babamın evine ulaşmıştı. Tatil günüydü, kulübemiz misafir doluydu, ortada oturan rahip ilanı okudu. Birden herkes gülmeye başladı, o hengâmede kâğıt lime lime edildi, daha az evvel bir sürü şey verilen dilenci tekme tokat odaya atıldı, herkes dışarı çıkıp güzel günün içine dağıldı. Neden? Komşu köyün şivesi bizimkinden tamamen farklıdır ve bu, bizim için arkaik bir karakteri olan yazı dilinin belli biçimlerinde de ortaya çıkar. Rahip daha iki sayfa okur okumaz karar verilmişti. Çoktan duyulmuş, çoktan hazmedilmiş eski şeyler. Ve –aklımda öyle kalmış– dilencinin halinden dehşet verici yaşamı tartışmasız biçimde belli olduğu halde, insanlar gülerek kafa salladılar ve daha fazla dinlemek istemediler. Bizde herkes bugünü silmeye işte böylesine hazırdır.

Bu tür hadiselerden, aslında imparatorumuz filan olmadığı sonucunu çıkarmak isteyen gerçeklerden çok uzaklaşmış sayılmaz. Yine de tekrar tekrar şunu belirteyim: Güneyde belki de bizim kadar imparatora sadık halk yoktur ama sadakatin imparatora bir faydası olmaz. Köyün çıkışındaki küçük sütunun üzerinde kutsal ejderha durur ve ezelden beri biat edercesine ateşten nefesini Pekin'e yöneltir ama Pekin'in kendisi köydeki insanlara öbür dünyadan çok daha yabancısıdır.

Gerçekten de tarlaları kaplayan, bizim tepe manzarasına kadar bitişik evleri olan ve bu evlerin arasında gece gündüz kafa kafaya insanların durduğu bir köy var mıdır? Böyle bir şehir hayal etmektense, Pekin'in ve imparatorunun çağlar boyu güneşin altında sakin sakin gezinen bir bulut olduğuna inanmak bizim için daha kolaydır.

Bu tür fikirlerin sonucu belli ölçülerde özgür, hükmedilmeyen bir hayattır. Ama asla ahlaksız değildir; ben köyümdeki gibi bir ahlaki temizliği seyahat ettiğim hiçbir yerde görmedim. Fakat işte halihazırdaki hiçbir kanuna tabi olmayıp yalnızca eski çağlardan bize ulaşan emir ve tembihlere boyun eğen bir hayat.

Genellemelerden kaçınıyor ve vilayetimizin on bin köyünde, hatta Çin'deki beş yüz vilayette bile durumun böyle olduğunu iddia etmiyorum. Ama belki de bu konuda okuduğum bir sürü eser ve kendi gözlemlerim nedeniyle –özellikle seddin inşasındaki insani malzeme, hissetmeyi bilene nerdeyse bütün taşra bölgelelerinin ruhunda dolaşma fırsatı vermişti– bütün bunlar nedeniyle belki diyebilirim ki, imparator açısından hâkim olan anlayış, benim köyümdeki anlayışla daima ve her yerde belli bir ortak temel özellik gösterir. Söz konusu anlayışı kesinlikle bir erdem gibi sunmak niyetinde değilim, aksine: Bu esasen, yeryüzünün en eski devletinde, imparatorluk teşkilatını devletin en uzak

sınırlarına kadar doğrudan ve sürekli etki edecek şekilde kuramayan ya da kurmayı ihmal eden yönetimin kabahatidir. Öte yandan bunda halkın hayal etme ve inanma gücü konusundaki eksikliğin de payı vardır, halk imparatorluğu Pekin’de gömüldüğü yerden çıkıp bütün canlılığı ve mevcudiyetiyle bağrına basmayı bir türlü beceremez ki aslında o bağır da bir kez olsun bu teması hissetmekten ve onda eriyip gitmekten başka bir şey istemez.

Kısacası bu anlayış bir erdem değil. Görünüşe bakılırsa tam da bu zayıflığın halkımızın en önemli birleştirici unsurlarından biri olması da bir o kadar dikkat çekici; evet, ifadede daha ileri gidecek olursak, neredeyse üzerinde yaşadığımız zemin. Burada bir tenkiti ayrıntılı bir biçimde gerekçelendirmek vicdanlarımızı değil, çok daha vahimi, bacaklarımızı sarsar. Ve o yüzden ben de bu meselenin incelemesinde şimdilik daha ileri gitmek istemiyorum.

İçindekiler

Önsöz	5
Akbaba	13
Bir Açlık Sanatçısı.....	15
İlk Dert.....	31
Bir Melez.....	36
Şehrin Amblemi	40
Prometheus	43
Gündelik Bir Kafa Karışıklığı	44
Çakallar ve Araplar.....	46
On Bir Oğul.....	53
Akademiye Bir Rapor	61
Çin Seddi Yapılırken	76